

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის
პირველი დამატებითი ოქმის მესამე მუხლის
სახელმძღვანელო

თავისუფალი არჩევნების უფლება

განახლებულია 2019 წლის 30 აპრილს

გამომცემლები და ორგანიზაციები, რომელთაც სურთ წინამდებარე ანგარიშის მთლიანად ან ნაწილობრივ თარგმნა ან რეპროდუცირება, ბეჭდურ ან ელექტრონულ ფორმატში, ავტორიზაციის პროცედურის შესახებ ინფორმაციის მისაღებად უნდა დაგვიკავშირდნენ მისამართზე: publishing@echr.coe.int.
იმ პრეცედენტული სამართლის სახელმძღვანელოების შესახებ ინფორმაციის მისაღებად, რომელთა თარგმნაც ამჟამად მიმდინარეობს, იხილეთ [მიმდინარე თარგმანები](#).

წინამდებარე სახელმძღვანელო მომზადებულია სამართლის ექსპერტების მიერ და მას არ აქვს შესასრულებლად სავალდებულო ძალა ევროპული სასამართლოსთვის.

სახელმძღვანელო პირველად გამოქვეყნდა 2019 წლის მაისში. მისი განახლება მოხდება რეგულარულად, პრეცედენტული სამართლის შემდგომ განვითარებასთან ერთად. წინამდებარე განახლებაზე მუშაობა დასრულდა 2019 წლის 30 აპრილს.

პრეცედენტული სამართლის სახელმძღვანელოები ჩამოსატვირთად ხელმისაწვდომია მისამართზე: www.echr.coe.int (პრეცედენტული სამართალი - პრეცედენტული სამართლის ანალიზი - პრეცედენტული სამართლის სახელმძღვანელო). პუბლიკაციების შესახებ სიახლეების მისაღებად იხილეთ ევროპული სასამართლოს ტვიტერის ანგარიში, შემდეგ მისამართზე: <https://twitter.com/echrpublication>.

© საავტორო უფლებები დაცულია: ევროპის საბჭო/ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, 2019 წ.

სარჩევი

მიმართვა მკითხველს	4
I. ზოგადი პრინციპები	6
A. მნიშვნელობა და მოქმედების სფერო.....	6
B. ინტერპრეტაციის პრინციპები	8
II. აქტიური ასპექტი: ხმის მიცემის უფლება	10
A. სამოქალაქო უფლებების ჩამორთმევა.....	11
B. პატიმრების განსაკუთრებული შემთხვევა	12
C. საცხოვრებელი ადგილი, როგორც ხმის მიცემის უფლებაზე წვდომის პირობა	15
1. საზღვარგარეთ მცხოვრები მოქალაქეების ხმის მიცემის უფლება	15
2. ზოგიერთი ტერიტორიის განსაკუთრებული შემთხვევა	16
3. არჩევნების ორგანიზება საზღვარგარეთ, არა-რეზიდენტი მოქალაქეებისათვის.....	18
III. პასიური ასპექტი: არჩევნებში კანდიდატად მონაწილეობის უფლება	19
A. პასიური საარჩევნო უფლების შეზღუდვა და დემოკრატიული წესრიგი	21
B. ისტორიული კონტექსტის მნიშვნელობა	22
C. არჩევნების ორგანიზება	24
1. სერიოზული კანდიდატურების გარანტია: დეპოზიტის მოთხოვნა.....	24
2. პოლიტიკური ლანდშაფტის გადაჭარბებული ფრაგმენტაციის თავიდან აცილება. 25	
D. სხვა ლეგიტიმური მიზნები	29
E. საარჩევნო კამპანიიდან.....	32
F. ... სამსახურეობრივი უფლება-მოვალეობების შესრულებამდე.....	34
IV. არჩევნების შედეგების დამუშავება.....	37
V. საარჩევნო დავები	38
ციტირებული საქმეების ჩამონათვალი	42

მიმართვა მკითხველს

წინამდებარე სახელმძღვანელო წარმოადგენს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ (შემდგომში, “სასამართლო”, “ევროპული სასამართლო” ან “სტრასბურგის სასამართლო”) კონვენციის შესახებ გამოქვეყნებული სერიული სახელმძღვანელოების შემადგენელ ნაწილს, რომლის მიზანია სამართლის სპეციალისტების ინფორმირება სტრასბურგის სასამართლოს ფუნდამენტური განჩინებებისა და გადაწყვეტილებების შესახებ. სახელმძღვანელო ახდენს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის (შემდგომში, “კონვენცია” ან “ევროპული კონვენცია”) პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლთან დაკავშირებით, 2019 წლის 30 აპრილის მდგომარეობით არსებული პრეცედენტული სამართლის ანალიზსა და შეჯამებას. სახელმძღვანელოში მკითხველები გაეცნობიან ამ სფეროში არსებულ ძირითად პრინციპებსა და შესაბამის პრეცედენტებს.

სახელმძღვანელოში წარმოდგენილი პრეცედენტული სამართალი შეირჩა სასამართლოს წამყვანი, მნიშვნელოვანი და/ან ბოლოდროინდელი განჩინებებიდან და გადაწყვეტილებებიდან.*

სასამართლოს განჩინებები და გადაწყვეტილებები არა მხოლოდ სასამართლოში შეტანილი საქმეების გადაწყვეტის მიზანს ემსახურება, არამედ, უფრო ზოგადად, კონვენციით დადგენილი წესების დაცვასა და განვითარებას, რითაც ისინი ხელს უწყობს სახელმწიფოების მიერ იმ ვალდებულებების შესრულებას, რომელიც მათ იკისრეს, როგორც ხელისშემკვრელმა მხარეებმა ([Ireland v. the United Kingdom](#), § 154, 1987 წლის 18 იანვარი, Series A no. 25, და შედარებით ახალი [Jeroničs v. Latvia](#) [GC], no. 44898/10, § 109, ECHR 2016).

კონვენციის მიერ შექმნილი სისტემის მიზანია ზოგადი ინტერესის საჯარო პოლიტიკის საკითხების განსაზღვრა და ამ გზით ადამიანის უფლებათა დაცვის სტანდარტების ამაღლება და ადამიანის უფლებების შესახებ არსებულ სასამართლო პრაქტიკის გავრცელება ხელისშემკვრელ სახელმწიფოებზე ([Konstantin Markin v. Russia](#) [GC], § 89, no. 30078/06, ECHR 2012). მართლაც, სასამართლო ხაზგასმით აღნიშნავს კონვენციის, როგორც "ევროპაში საზოგადოებრივი წესრიგის კონსტიტუციონალური ინსტრუმენტის" მნიშვნელობა ადამიანის უფლებათა სფეროში ([Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland](#) [GC], no. 45036/98, § 156, ECHR 2005-VI).

წინამდებარე სახელმძღვანელო, კონვენციისა და მისი დამატებითი ოქმების ციტირებულ მუხლებთან დაკავშირებით შეიცავს შესაბამის საკვანძო სიტყვებზე მითითებებს. თითოეულ შემთხვევასთან დაკავშირებული სამართლებრივი საკითხები წარმოდგენილია "[საკვანძო სიტყვების ჩამონათვალში](#)". ეს საკვანძო სიტყვები შეირჩა (უმეტეს შემთხვევაში) პირდაპირ კონვენციისა და მისი დამატებითი ოქმების ტექსტიდან აღებული ტერმინების განმარტებითი ლექსიკონიდან.

საკვანძო სიტყვებით განჩინებებისა და გადაწყვეტილებების მოძიება

შესაძლებელია [ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის მონაცემთა ბაზაში \(HUDOC\)](#). საკვანძო სიტყვები დაგეხმარებათ მონაცემთა ბაზაში მსგავსი სამართლებრივი შინაარსის მქონე დოკუმენტთა ჯგუფების პოვნაში (სასამართლოს არგუმენტები და დასკვნები თითოეულ შემთხვევაში მოკლედ არის მიმოხილული საკვანძო სიტყვების გამოყენებით). ინდივიდუალურ საქმეებში საკვანძო სიტყვების პოვნა შესაძლებელია HUDOC-ში "საქმის შესახებ დეტალურ ინფორმაციაზე" (Case Details) დაწკაპუნებით. HUDOC-ის მონაცემთა ბაზისა და საკვანძო სიტყვების შესახებ დამატებითი ინფორმაციის მისაღებად, იხილეთ [HUDOC-ის მომხმარებლის სახელმძღვანელო](#).

---

* წინამდებარე დოკუმენტში ციტირებული პრეცედენტული სამართალი, შესაძლოა, ხელმისაწვდომი იყოს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს ორივე ოფიციალურ ენაზე (ინგლისური და ფრანგული). თუ სხვა რამ არ არის მითითებული, საქმის არსებითი გარემოებების შესახებ წინამდებარე დოკუმენტში მითითებული გადაწყვეტილებები სასამართლოს პალატის მიერ არის მიღებული. აბრევიატურა "(dec.)" აღნიშნავს სასამართლოს გადაწყვეტილების ციტირებას, ხოლო "[GC]" აღნიშნავს დიდი პალატის მიერ მოსმენილი საქმის ციტირებას. პალატის გადაწყვეტილებები, რომელიც განახლებული სახელმძღვანელოს გამოქვეყნების დროს არ იყო საბოლოო, აღნიშნულია ვარსკვლავით (*).

I. ზოგადი პრინციპები

პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლი - თავისუფალი არჩევნების უფლება

"მაღალი ხელისშემკვრელი მხარეები კისრულობენ, გონივრული პერიოდულობით, ჩაატარონ თავისუფალი არჩევნები ფარული კენჭისყრით ისეთ პირობებში, რომლებიც საკანონმდებლო ორგანოს არჩევისას უზრუნველყოფს ხალხის ნება-სურვილის თავისუფალ გამოხატვას."

HUDOC-ის საკვანძო სიტყვები

თავისუფალი არჩევნების უფლება (P1-3) – პერიოდული არჩევნები (P1-3) – არჩევნები ფარული კენჭისყრით (P1-3) – ხალხის ნება-სურვილის თავისუფალი გამოხატვა (P1-3) – საკანონმდებლო ორგანოს არჩევისას (P1-3) – ხმის მიცემა (P1-3) – არჩევნებში მონაწილეობის მიღების უფლება (P1-3)

A. მნიშვნელობა და მოქმედების სფერო

1. "კონვენციის პრეამბულის თანახმად, ადამიანის ფუნდამენტური უფლებებისა და თავისუფლებების შენარჩუნების საუკეთესო გზას წარმოადგენს 'ეფექტური პოლიტიკური დემოკრატია'. ვინაიდან პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლი იცავს დემოკრატიის დამსახვიათებელ პრინციპს, მას კონვენციის სისტემაში ძირითადი მნიშვნელობა ენიჭება" ([Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium](#), § 47).

2. პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლი შეეხება მხოლოდ საკანონმდებლო ორგანოს არჩევას, თუმცა, აღნიშნული ფრაზის მნიშვნელობა არ შემოიფარგლება მხოლოდ ეროვნული პარლამენტით. გათვალისწინებული უნდა იქნას მოცემული სახელმწიფოს კონსტიტუციური სტრუქტურა ([Timke v. Germany](#), კომისიის გადაწყვეტილება). ზოგადად, პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის მოქმედების სფერო არ მოიცავს ადგილობრივ არჩევნებს, როგორც მუნიციპალურს ([Xuereb v. Malta](#); [Salleras Llinares v. Spain](#)), ისე რეგიონულს ([Malarde v. France](#)). სასამართლომ დაადგინა, რომ მარეგულირებელი წესებისა და კანონქვემდებარე აქტების მიღების უფლებამოსილება, რომელიც არაერთ ქვეყანაში ადგილობრივ ორგანოებს ენიჭება, უნდა განირჩეს საკანონმდებლო ძალაუფლებისგან, რომელზეც მიუთითებს პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლი, მიუხედავად იმისა, რომ საკანონმდებლო ძალაუფლება, შესაძლოა, ენიჭებოდეს არა მხოლოდ ეროვნულ პარლამენტს ([Mólka v. Poland](#) (dec.)).

3. სასამართლომ განმარტა, თუ რა ინტერპრეტაცია უნდა მიენიჭოს "არჩევნების" ცნებას და ამრიგად, განსაზღვრა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის მოქმედების სფერო ([Cumhuriyet Halk Partisi v. Turkey](#) (dec.), §§ 33-34 და 37-38).

4. სასამართლომ განმარტა, რომ არსებითად, რეფერენდუმი არ ხვდება პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის მოქმედების სფეროში (*ibid.*, §§ 33 და 38; [Moohan and Gillon v. the United Kingdom](#) (dec.), § 40;). ამავდროულად, იგი ითვალისწინებს სხვადასხვა სახელმწიფოებში საარჩევნო სისტემების მრავალფეროვნებას. ამრიგად,

იგი არ გამორიცხავს შესაძლებლობას იმისა, რომ დემოკრატიული პროცესი, რომელსაც ხელისშემკვრელი სახელმწიფო უწოდებს "რეფერენდუმს", პოტენციურად, პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის მოქმედების სფეროში მოხვდეს. ამისათვის, საჭიროა, რომ პროცესი ტარდებოდეს "გონივრული პერიოდულობით, ფარული კენჭისყრით ისეთ პირობებში, რომელიც საკანონმდებლო ორგანოს არჩევისას უზრუნველყოფს ხალხის ნება-სურვილის თავისუფალ გამოხატვას" (*ibid.*, § 42).

5. სასამართლომ დაადგინა, რომ არჩევნებამდე ორი კვირით ადრე ხმის მიცემის გადაწყვეტილებების შესახებ საზოგადოებრივი გამოკითხვის შედეგების მიუღებლობა არ ახდენს ამომრჩევლებზე საკმარისად "პირდაპირ" გავლენას, რათა ამომრჩევლებმა ამტკიცონ, რომ მათ წინააღმდეგ დაირღვა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლი, კონვენციის 34-ე მუხლის მნიშვნელობის ფარგლებში ([Dimitras and Others v. Greece](#) (dec.), §§ 30-32).

6. რაც შეეხება საპრეზიდენტო არჩევნებს, სასამართლოს მოსაზრებით, სახელმწიფოს მეთაურის ძალაუფლება, როგორც ასეთი, ვერ ჩაითვლება "კანონმდებლობის" ფორმად, პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის მნიშვნელობის ფარგლებში. ამავდროულად, აღნიშნული არ გამორიცხავს საპრეზიდენტო არჩევნებზე პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის გავრცელების შესაძლებლობას. თუ დადგინდება, რომ სახელმწიფო მეთაურის აპარატს მიენიჭა კანონმდებლობის ინიცირების ან მიღების უფლებამოსილება ან სარგებლობდა კანონმდებლობის მიღების კონტროლის ფართო უფლებამოსილებით ან კანონმდებლობის მიმღები ძირითადი ორგანოს ცენზურის უფლებამოსილებით, ამ შემთხვევაში, იგი, შესაძლოა, მინეულ იქნას "საკანონმდებლო ორგანოდ", პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის მნიშვნელობის ფარგლებში ([Boškoski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia](#) (dec.); [Brito Da Silva Guerra and Sousa Magno v. Portugal](#) (dec.)). თუმცა, აღნიშნული შესაძლებლობა არასდროს ყოფილა გამოყენებული და ნახსენები შესაბამის საქმეებში ([Paksas v. Lithuania](#) [GC]; [Anchugov and Gladkov v. Russia](#), §§ 55-56).

7. არაერთ შემთხვევაში, სასამართლომ მიიჩნია, რომ ევროპული პარლამენტი წარმოადგენს "საკანონმდებლო ორგანოს" ნაწილს, პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის მნიშვნელობის ფარგლებში ([Matthews v. the United Kingdom](#) [GC], §§ 45-54; [Occhetto v. Italy](#) (dec.), § 42).

8. რაც შეეხება არჩევნების რეალურ მახასიათებელ თვისებებს, პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის ტექსტის ადგენს მხოლოდ იმას, რომ არჩევნები უნდა იყოს თავისუფალი და უნდა ჩატარდეს ფარული კენჭისყრით, რაც, დაადასტურა ადამიანის უფლებათა ევროპულმა კომისიამ ("კომისია") და შემდგომ, სასამართლომ ([X. v. the United Kingdom](#), კომისიის 1976 წლის 6 ოქტომბრის გადაწყვეტილება). დამატებით, დებულებიდან ნათლად ჩანს, რომ არჩევნები გონივრული პერიოდულობით უნდა ტარდებოდეს. სახელმწიფოებს ასეთ საკითხებთან დაკავშირებით თავისუფალი შეფასების არე ენიჭებათ. თუმცა, პრეცედენტული სამართალი ითვალისწინებს შემდეგ ინსტრუქციებს:

"კომისია მიიჩნევს, რომ არჩევნების გონივრული პერიოდულობით ჩატარების საკითხი უნდა განისაზღვრებოდეს საპარლამენტო არჩევნების მიზანზე მითითებით. [საპარლამენტო არჩევნების] მიზანია ფართოდ გავრცელებულ მოსაზრებებში მომხდარი ფუნდამენტური ცვლილებების ასახვა ხალხის წარმომადგენლების მოსაზრებებში. არსებითად, პარლამენტი უნდა იმყოფებოდეს ისეთ მდგომარეობაში, რომ მან შეძლოს საკუთარი საკანონმდებლო ზრახვების შემუშავება და განხორციელება, შედარებით გრძელვადიანი საკანონმდებლო გეგმების ჩათვლით. არჩევნებს შორის ზედმეტად მოკლე ინტერვალმა, შესაძლოა, შეაფერხოს პოლიტიკური დაგეგმვის პროცესი, ელექტორატის ნების განსახორციელებლად; ზედმეტად გრძელმა ინტერვალმა, შესაძლოა, გამოიწვიოს პარლამენტში პოლიტიკური ჯგუფების "გაყინვა", რაც, შესაძლოა, აღარ ასახავდეს ელექტორატის გავრცელებულ ნებას." ([Timke v. Germany](#), კომისიის გადაწყვეტილება).

9. პრეცედენტული სამართალი ავითარებს საყოველთაო საარჩევნო უფლების შესახებ მოთხოვნას, რაც, ამჟამად, ამოსავალი პრინციპია ([X. v. Germany](#), კომისიის გადაწყვეტილება; [Hirst v. the United Kingdom \(no. 2\)](#) [GC], §§ 59 და 62; [Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium](#), § 51). ამავდროულად, მიუხედავად იმისა, რომ პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლი შეიცავს ხმის მიცემის უფლების განხორციელების პროცესში ყველა მოქალაქის თანასწორად მოპყრობის პრინციპს, იგი არ ადგენს, რომ ყველა ხმას უნდა მიენიჭოს ერთი და იგივე წონა, არჩევნების შედეგებთან დაკავშირებით. ამრიგად, ვერც ერთი საარჩევნო სისტემა ვერ უზრუნველყოფს "დაკარგული ხმების" აღმოფხვრას (*ibid.*, § 54; [Partija "Jaunie Demokrāti" and Partija "Mūsu Zeme" v. Latvia](#) (dec.)).

10. ამავდროულად, თითოეული ამომრჩევლის ხმას უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა, გავლენა მოახდინოს საკანონმდებლო ორგანოს შემადგენლობაზე. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ხმის მიცემის უფლება, საარჩევნო პროცესი და, საბოლოოდ, თავად დემოკრატიული წყობა აზრს დაკარგავს ([Riza and Others v. Bulgaria](#), § 148). ამრიგად, არჩევნების ორგანიზების კუთხით, სახელმწიფოები სარგებლობენ მოქმედების ფართო თავისუფლებით. საზღვრების იმგვარი დემარკაცია, რომელიც გამოიწვევს საარჩევნო უბნების შექმნას ამომრჩეველთა არათანაბარი რაოდენობებით არ წარმოადგენს პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევას იმ შემთხვევაში, თუ ხალხის ნება ზუსტად იქნება ასახული ([Bompard v. France](#) (dec.)). და ბოლოს, იმ საარჩევნო სისტემის არჩევა, რომელიც უზრუნველყოფს საკანონმდებლო ორგანოს არჩევისას ხალხის ნება-სურვილის თავისუფალ გამოხატვას - იქნება ეს პროპორციულ წარმომადგენლობაზე დაფუძნებული სისტემა, უბრალო უმრავლესობის მაჟორიტარული სისტემა თუ რაიმე სხვა სისტემა - წარმოადგენს საკითხს, რომელთან დაკავშირებითაც სახელმწიფო სარგებლობს თავისუფალი შეფასების ფართო არეალით ([Matthews v. the United Kingdom](#) [GC], § 64).

B. ინტერპრეტაციის პრინციპები

11. პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის ფორმულირება განსხვავდება კონვენციისა და დამატებითი ოქმების სხვა მატერიალური დებულებების ფორმულირებისგან, ვინაიდან, კონკრეტული უფლების ან თავისუფლების ნაცვლად, იგი ადგენს უმაღლესი ხელისშემკვრელი მხარის მოვალეობას, ჩაატაროს არჩევნები, რომელიც უზრუნველყოფს ხალხის ნება-სურვილის თავისუფალ

გამოხატვას. ამავდროულად, სასამართლომ გაითვალისწინა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის კუთხით გასაწევი მოსამზადებელი სამუშაოები და დებულების ინტერპრეტაცია კონვენციის, როგორც ერთი მთლიანობის კონტექსტში, და დაადგინა, რომ ეს დებულება, ასევე, გულისხმობს ინდივიდუალურ უფლებებს, რომელიც შედგება ხმის მიცემის უფლებისგან ("აქტიური" ასპექტი) და არჩევნებში მონაწილეობის უფლებისგან ("პასიური" ასპექტი) ([Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium](#), §§ 48-51; [Ždanoka v. Latvia](#) [GC], § 102).

12. აღნიშნული უფლებები არ არის აბსოლუტური. არსებობს სივრცე "ნაგულისხმევი შეზღუდვებისთვის", ხოლო ხელისშემკვრელ სახელმწიფოებს ამ სფეროში თავისუფალი შეფასების ფართო არე უნდა მიეცეთ. პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლიდან დაკავშირებით, "ნაგულისხმევი შეზღუდვების" კონცეფციას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება იმ მიზნების შესაბამისობის გასაზღვრისთვის, რომლის მიღწევასაც ისახავს ამ დებულებით უზრუნველყოფილ უფლებებზე დაწესებული შეზღუდვები. ვინაიდან მე-3 მუხლი არ იზღუდება "ლეგიტიმური მიზნების" რაიმე კონკრეტული ჩამონათვალით, როგორცაა, 8-11 მუხლებში ჩამოთვლილი მიზნები, ხელისშემკვრელ სახელმწიფოებს ენიჭებათ თავისუფლება, დაეყრდნონ მიზანს, რომელიც ჩამონათვალში არ არის წარმოდგენილი, რათა გაამართლონ შეზღუდვა, იმ პირობით, თუ მოცემული საქმის კონკრეტულ გარემოებებში დასტურდება ამ მიზნის შესაბამისობა კანონის უზენაესობის პრინციპთან და კონვენციის ზოგად ამოცანებთან.

13. "ნაგულისხმევი შეზღუდვების" კონცეფცია, ასევე, ნიშნავს იმას, რომ სასამართლო არ იყენებს "აუცილებლობის" ან "გადაუდებელი სოციალური საჭიროების" ტრადიციულ ტესტს, რომელიც გამოიყენება 8-11 მუხლების კონტექსტში. პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლიდან შესაბამისობის შეფასების დროს, სასამართლო, ძირითადად, ყურადღებას ამახვილებს ორ კრიტერიუმზე: ჰქონდა თუ არა ადგილი თვითნებობას ან პროპორციულობის ნაკლებობას და რამდენად იწვევდა შეზღუდვა ხალხის ნება-სურვილის თავისუფალ გამოხატვაში ჩარევას. ამასთან, იგი ხაზგასმით აღნიშნავს საარჩევნო კანონმდებლობის შეფასების საჭიროებას, შესაბამისი ქვეყნის პოლიტიკური ევოლუციის ჭრილში, რაც იმას ნიშნავს, რომ ასპექტები, რომელიც ერთ სისტემაში მიუღებელია, შესაძლოა გამართლებული იყოს მეორე სისტემაში ([Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium](#), § 52; [Ždanoka v. Latvia](#) [GC], §§ 103-104 და 115).

14. საპარლამენტო არჩევნებში კენჭის ყრის უფლებაზე ("პასიური" ასპექტი), შესაძლებელია, უფრო მკაცრი მოთხოვნების დაწესება, ვიდრე ხმის მიცემის უფლებაზე ("აქტიური" ასპექტი). უფრო მეტიც, პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის "აქტიური" ასპექტთან დაკავშირებული ტესტი, როგორც წესი, შეიცავს იმ სამართლებრივი დებულებების პროპორციულობის ფართო შეფასებას, რომელიც ადამიანს ან ადამიანთა ჯგუფს ართმევს ხმის მიცემის უფლებას, თუმცა, სასამართლოს ტესტი "პასიური" ასპექტთან დაკავშირებით, ძირითადად, შემოიფარგლება ეროვნულ დონეზე მიმდინარე წარმოებაში თვითნებობის არ არსებობის შემოწმებით, რომელიც იწვევს კანდიდატის დისკვალიფიკაციას ([Ždanoka v. Latvia](#) [GC], § 115; [Melnitchenko v. Ukraine](#), § 57).

15. რაც შეეხება იმ საკითხს, თუ ვის აქვს უფლების "პასიური" ასპექტის შესაძლო დარღვევის გასაჩივრების უფლება, სასამართლომ დაადგინა, რომ იმ შემთხვევაში, თუ კანდიდატის უფლებას, პარტიული სიის საშუალებით კენჭი იყაროს არჩევნებში, ზღუდავს საარჩევნო კანონმდებლობა ან ხელისუფლება, შესაბამის პარტიას უფლება აქვს, კანდიდატისგან დამოუკიდებლად გაასაჩივროს აღნიშნული დარღვევა (*Georgian Labour Party v. Georgia*, §§ 72-74; *Riza and Others v. Bulgaria*, § 142).

16. ამასთან, როდესაც სასამართლო ახდენს ქვეყნის საარჩევნო სისტემის შეფასებას - მიუხედავად იმისა, თუ საარჩევნო უფლების რომელ ასპექტს შეეხება საქმე, აქტიურს თუ პასიურს - სასამართლო ითვალისწინებს სახელმწიფოების განსხვავებულ ისტორიულ კონტექსტს. ამ განსხვავებული კონტექსტების გამო, შესაძლოა, სასამართლოსათვის მისაღები აღმოჩნდეს რომელიმე ქვეყანაში საარჩევნო წესებიდან გადახვევა, თუმცა, იგი, ამავედროულად იგი აკეთებს განმარტებას მოთხოვნის დონის ევოლუციასთან დაკავშირებით, იმის მიხედვით, თუ რომელი პერიოდი განიხილება.

17. და ბოლოს, პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლი ვრცელდება წინა-საარჩევნო პერიოდზე, ხმების დათვლისა და შედეგების აღრიცხვის და გადაცემის ჩათვლით. ამრიგად, სახელმწიფოებს ეკისრებათ პოზიტიური მოვალეობა, უზრუნველყონ იმ პროცესის სიფრთხილით რეგულირება, რომელშიც ხდება ხმის შედეგების განსაზღვრა, დამუშავება და აღრიცხვა (*Davydov and Others v. Russia*, §§ 284-285).

II. აქტიური ასპექტი: ხმის მიცემის უფლება

18. "აქტიური" ასპექტი ექვემდებარება შეზღუდვებს. ისევე, როგორც პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლით გათვალისწინებულ ნებისმიერ სხვა სფეროში, ამ შემთხვევაშიც, წევრი სახელმწიფოები სარგებლობენ შეფასების თავისუფლებით, რომელიც განსხვავდება კონტექსტის მიხედვით. მაგალითად, შესაძლებელია მინიმალური ასაკის განსაზღვრა იმის უზრუნველსაყოფად, რომ საარჩევნო პროცესში მონაწილე ადამიანები იყვნენ საკმარისად მოწიფულები (*Hirst v. the United Kingdom* (no. 2) [GC], § 62).

19. ამავედროულად, განხორციელებული ზედამხედველობა ითვალისწინებს პროპორციულობის შედარებით კომპლექსურ მიმოხილვას. შეფასების თავისუფლება, რომელიც სახელმწიფოებს ენიჭებათ, ვერ იქნება გამოყენებული იმისათვის, რომ გარკვეულ პირებს ან ჯგუფებს აეკრძალოთ ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრებაში მონაწილეობის მიღება, განსაკუთრებით საკანონმდებლო ორგანოს წევრების დანიშვნის გზით (*Aziz v. Cyprus*, § 28; *Tănase v. Moldova* [GC], § 158). საქმეში *Aziz v. Cyprus*, სასამართლომ იმსჯელა საკანონმდებლო არჩევნებში თურქი კვიპროსელების მიერ ხმის მიცემის შეზღუდვაზე. სასამართლომ დაადგინა, რომ კვიპროსში 1963 წლიდან არსებული უჩვეულო სიტუაციის გათვალისწინებით და, ასევე, საკანონმდებლო ვაკუუმის გამო, მომჩივანს, კვიპროსის რესპუბლიკაში

მცხოვრები თურქი კვიპროსელების თემის წარმომადგენელს, მთლიანად წართმეული ჰქონდა წარმომადგენელთა პალატის წევრების არჩევის პროცესში საკუთარი ნება-სურვილის გამოხატვის შესაძლებლობა. ამრიგად, მომჩივნის ხმის მიცემის უფლება არსებითად იზღუდებოდა. სასამართლომ, ასევე, დაადგინა, რომ ბერძენი კვიპროსელების თემთან შედარებით, აშკარად უთანასწოროდ ეპყრობოდნენ თურქი კვიპროსელების თემს, ხმის მიცემის უფლებით სარგებლობის კუთხით. შესაბამისად, დარღვეულ იქნა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლი, ცალკე და კონვენციის მე-14 მუხლთან ერთობლიობაში.

20. უნდა აღინიშნოს, რომ არჩევნებთან დაკავშირებული საჩივრები, რომელიც პირველი დამატებითი ოქმის მესამე მუხლის ქვეშ არ ხვდება, შესაძლებელია, საჭიროების შემთხვევაში, კონვენციის სხვა მუხლების საფუძველზე იქნას აღძრული. მაგალითად, საქმეში [Móltka v. Poland](#) მომჩივანმა ვერ შეძლო მუნიციპალური საბჭოების, საოლქო საბჭოებისა და რეგიონული ასამბლეების არჩევნებში ხმის მიცემა. საარჩევნო უბანი არ იყო სავარძლით მოსარგებლე ადამიანებისთვის ხელმისაწვდომი, ხოლო ბიულეტენების უბნის გარეთ გატანა აკრძალული იყო. სასამართლოს პოზიციით, არ უნდა გამოირიცხოს, რომ ხელისუფლების მიერ საარჩევნო უბანზე სათანადო წვდომის უზრუნველყოფის მოვალეობის შეუსრულებლობა მომჩივნის მიმართ, რომელსაც სურდა აქტიური ცხოვრებით ეცხოვრა, გამოიწვევდა დამცირებისა და დისტრესის შეგრძნებებს, რასაც, შესაძლოა, გამოეწვია მისი პერსონალური ავტონომიის და შესაბამისად, მისი პირადი ცხოვრების ხარისხის ხელყოფა. შესაბამისად, სასამართლო დაეთანხმა მოსაზრებას იმის თაობაზე, რომ მოცემულ შემთხვევაში, მე-8 მუხლის დარღვევის საკითხიც უნდა განხილულიყო.

A. სამოქალაქო უფლებების ჩამორთმევა

21. ადამიანის ან ჯგუფისთვის ხმის მიცემის უფლების წართმევის შემთხვევებთან დაკავშირებით სასამართლო განსაკორტეულ ყურადღებას იჩენს. ხმის მიცემის უფლების წართმევა ლეგიტიმურ მიზანს უნდა ემსახურებოდეს, თუმცა, ამავდროულად, მან უფრო მკაცრი პროპორციულობის ტესტი უნდა დააკმაყოფილოს. სასამართლომ ჰქონდა შესაძლებლობა, განეხილა არაერთი საქმე, სადაც ხმის მიცემის უფლების წართმევა სისხლის სამართლებრივ გამოძიებას უკავშირდებოდა. საქმე [Labita v. Italy](#) [GC] შეეხებოდა სამოქალაქო უფლებების ავტომატურ დროებით ჩამორთმევას იმ პირისათვის, რომელიც ეჭმიტანილი იყო მაფიის წევრობაში. სასამართლო დაეთანხმა მოსაზრებას იმის თაობაზე, რომ გამოყენებული ზომები ლეგიტიმურ მიზანს ემსახურებოდა. თუმცა, იმ ფაქტის გათვალისწინებით, რომ ზომები მხოლოდ მომჩივნის გამართლების შემდგომ იქნა გამოყენებული, სასამართლომ დაადგინა, რომ ისინი არაპროპორციული იყო, ვინაიდან არ არსებობდა რაიმე რეალური საფუძველი ეჭვისა, რომ მომჩივანი მაფიის წევრი იყო. საქმეში [Vito Sante Santoro v. Italy](#) მომჩივანს გარკვეული დროით ჩამოერთვა ხმის მიცემის უფლება, იმ მიზეზით, რომ იგი პოლიციის მეთვალყურეობის ქვეშ იმყოფებოდა. ამავდროულად, პოლიციის მეთვალყურეობისათვის დაქვემდებარების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებიდან მომჩივნის საარჩევნო სიიდან წაშლამდე 9 თვეზე მეტი იყო გასული. შედეგად,

მომჩივანმა ვერ შეძლო ხმის მიცემა ორ სხვადასხვა არჩევნებში, რაც აღნიშნული ზომის დროულად გამოყენების შემთხვევაში არ მოხდებოდა. მთავრობამ ვერ წარმოადგინა რაიმე მიზეზი, რომელიც გაამართლებდა დროის აღნიშნული ინტერვალის არსებობას. შესაბამისად, სასამართლომ დაადგინა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევა.

22. სამოქალაქო უფლებების ჩამორთმევის საკითხი მხოლოდ სისხლის სამართლებრივ კონტექსტში არ წარმოიშობა. საქმე [Albanese v. Italy](#) შეეხებოდა მომჩივნისთვის საარჩევნო უფლებების ჩამორთმევას მის მიმართ მიმდინარე გაკოტრების საქმის წარმოების ფარგლებში. სასამართლომ აღნიშნა, რომ გაკოტრების საქმე ხვდებოდა სამოქალაქო და არა სისხლის სამართლებრივი კანონის მოქმედების სფეროში. შესაბამისად, იგი არ მოიაზრებდა თაღლითობას ან მოტყუებას გაკოტრებული პირის მხრიდან, ხოლო პირის საარჩევნო უფლებებზე დაწესებული შეზღუდვებს, არსებითად, სადამსჯელო მიზანი ჰქონდა. ამრიგად, გამოყენებული ზომა არ ემსახურებოდა სხვა მიზანს, გარდა გაკოტრებულად გამოცხადებული პირის დამცირებისა და მისი გაკიცხვისა, გადახდისუუნაროდ გამოცხადების გამო, იმის მიუხედავად, ჩაიდინეს თუ არა მან დანაშაული. ამრიგად, შეზღუდვა არ ემსახურებოდა ლეგიტიმურ მიზანს, პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის მიზნებისთვის.

23. სასამართლომ, ასევე, განიხილა ნაწილობრივი მეურვეობის დანიშვნის საფუძველზე ხმის მიცემის უფლების ჩამორთმევის საკითხი. საქმეში [Alajos Kiss v. Hungary](#), სასამართლომ განაცხადა, რომ ზომა, შესაძლოა, ლეგიტიმურ მიზანს ემსახურებოდეს - კერძოდ, უზრუნველყოფა იმისა, რომ საჯარო საქმეებში მონაწილეობას იღებდნენ მხოლოდ ის მოქალაქეები, რომელთაც შეუძლიათ საკუთარი გადაწყვეტილებების შედეგების შეფასება და გაცნობიერებული და კეთილგონივრული გადაწყვეტილებების მიღება. ამავდროულად, მოცემულ შემთხვევაში ხმის მიცემაზე დაწესებული აკრძალვა ავტომატურ, ბლანკეტურ შეზღუდვას წარმოადგენდა. იგი არ ითვალისწინებდა დაცული პირის რეალურ შესაძლებლობებს და არ განარჩევდა სრულ და ნაწილობრივ მეურვეობას. ამასთან, სასამართლომ მიიჩნია, რომ ინტელექტუალური ან გონებრივი შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების ერთი კატეგორიის ქვეშ გაერთიანება საექვო კლასიფიკაციას წარმოადგენდა, ხოლო მათი უფლებების შეზღუდვა უნდა დაექვემდებაროს მკაცრ ზედამხედველობას. ამრიგად, სასამართლომ დაადგინა, რომ ხმის მიცემის უფლების ჩამორთმევა განურჩევლად, ყოველგვარი ინდივიდუალური სამართლებრივი შეფასების გარეშე, ვერ ჩაითვლება პროპორციულ დასახულ მიზნად.

B. პატიმრების განსაკუთრებული შემთხვევა

24. ზოგადად, პატიმრები აგრძელებენ კონვენციით დაცული უფლებებითა და თავისუფლებებით სარგებლობას, გარდა თავისუფლების უფლებისა, იმ შემთხვევაში, თუ პატიმრობა კანონიერია და ცალსახად ხვდება კონვენციის მე-5 მუხლის მოქმედების სფეროში ([Hirst v. the United Kingdom \(no. 2\)](#) [GC], § 69). პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლით უზრუნველყოფილი უფლებები

გამონაკლისს არ წარმოადგენს. შესაბამისად, დაუშვებელია, რომ პატიმარმა დათმოს კონვენციით გათვალისწინებული უფლებები მხოლოდ და მხოლოდ იმის გამო, რომ მსჯავრდების შედეგად მას აქვს პატიმრის სტატუსი. ამავდროულად, აღნიშნული არ გამორიცხავს ნაბიჯების გადადგმას საზოგადოების იმ ქმედებებისგან დასაცავად, რომელიც მიზნად ისახავს კონვენციით გათვალისწინებული უფლებებისა და თავისუფლებების განადგურებას.

25. პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლი, შესაბამისად, არ გამორიცხავს საარჩევნო უფლებებზე შეზღუდვის დაწესებას ისეთი პირის შემთხვევაში, რომელმაც, მაგალითად, ბოროტად გამოიყენა სჯარო მოხელის თანამდებობა ან რომლის ქცევაც ქმნის კანონის უზენაესობის ან დემოკრატიული საფუძვლების დაზიანების საფრთხეს. ამავდროულად, საარჩევნო უფლებების ჩამორთმევის მკაცრი ზომა არ უნდა იქნას გამოყენებული მარტივად, ხოლო პროპორციულობის პრინციპი საჭიროებს მკაფიო და საკმარის კავშირს სანქციას, პიროვნების ქცევასა და გარემოებებს შორის (*Hirst v. the United Kingdom (no. 2)* [GC], § 71).

26. პატიმრისათვის პოლიტიკური უფლებების შეზღუდვა უნდა ემსახუროდეს დანაშაულის პრევენციისა და სამოქალაქო პასუხისმგებლობის გაუმჯობესების ლეგიტიმურ მიზანს, კანონის პატივისცემასთან და დემოკრატიული რეჟიმის სათანადოდ ფუნქციონირებისა და შენარჩუნების უზრუნველყოფასთან ერთად. ამავდროულად, ასეთი ზომის დაკისრება არ უნდა მოხდეს ავტომატურად. წინააღმდეგ შემთხვევაში, იგი ვერ დააკმაყოფილებს პროპორციულობის მოთხოვნას.

27. სახელმწიფოებს შეუძლიათ გადაწყვიტონ, მსჯავრდებული პირის ხმის მიცემის უფლების შემზღუდავი ზომების პროპორციულობის განსაზღვრა სასამართლოებს მიანდონ, თუ საკუთარ კანონმდებლობაში შეიტანონ დებულებები, რომელიც განსაზღვრავს გარემოებებს, სადაც გამოყენებული უნდა იქნას აღნიშნული ზომა. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში, კანონმდებელმა უნდა უზრუნველყოს დაპირისპირებული ინტერესების დაბალანსება, რათა თავიდან იქნას აცილებული რაიმე ზოგადი, ავტომატური და განურჩეველი შეზღუდვა. შესაბამისად, ხმის მიცემის აკრძალვა კონკრეტული სასამართლო გადაწყვეტილების არ არსებობის პირობებში თავისთავად არ გამოიწვევს პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევას (*Scoppola v. Italy* (no. 3) [GC], § 102).

28. საქმეში *Hirst v. the United Kingdom* (no. 2) [GC], სასამართლომ დაადგინა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევა, რადგან ხმის მიცემის აკრძალვა ამ შემთხვევაში, წარმოადგენდა ბლანკეტურ აკრძალვას, რომელიც გამოიყენებოდა ყველა იმ პირის მიმართ, ვინც საპატიმრო სასჯელს იხდიდა. იგი გავლენას ახდენდა 48,000 პატიმარზე, რაც მაღალი რაოდენობაა, და შეეხებოდა ყველა სახის საპატიმრო სასჯელს, როგორც ერთდღიანს, ისე უვადოს, სხვადასხვა სახის დანაშაულებს, როგორც ყველაზე მსუბუქს, ისე ყველაზე მძიმეს. ამასთან, არ არსებობდა რაიმე პირდაპირი კავშირი პირის მიერ ჩადენილ დანაშაულსა და მისთვის ხმის მიცემის უფლების ჩამორთმევას შორის. სასამართლომ, ასევე, დაადგინა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევა საქმეში *Söyler v.*

[Turkey](#), სადაც მსჯავრდებული პირის ხმის მიცემის უფლებაზე დაწესებულ შეზღუდვას გააჩნდა უფრო ფართო მოქმედების სფერო და გავლენა, ვინაიდან, იგი იმ ადამიანებზეც ვრცელდებოდა, რომლებიც ციხეში სასჯელს აღარ იხდიდნენ. საქმეში [Frodl v. Austria](#), ხმის მიცემის უფლების ჩამორთმევას არ ჰქონდა სისტემატური გავლენა ყველა პატიმარზე, არამედ, მხოლოდ იმ პატიმრებზე, რომელთაც მისჯილი ჰქონდათ ერთ წელზე მეტი, ნებაყოფლობით ჩადენილი დანაშაულისთვის. თუმცა, ზომის ავტომატურ გამოყენებასა და პიროვნების ქცევას ან საქმის გარემოებებს შორის კავშირი არ არსებობდა. შესაბამისად, სასამართლომ დაადგინა, რომ ხმის მიცემის აკრძალვა არ იყო დასახული მიზნების პროპორციული.

29. საქმეში [Scoppola v. Italy \(no. 3\)](#) [GC], სასამართლომ იმსჯელა ხმის მიცემის აკრძალვაზე, რომელიც ვრცელდებოდა მხოლოდ გარკვეული, მკაფიოდ განსაზღვრული დანაშაულების ჩადენაში მსჯავრდებულ პირებზე ან ისეთი საპატიმრო სასჯელის შემთხვევაში, რომელიც აღემატებოდა კანონით დაწესებულ ზღვარს. კანონმდებლობა სიფრთხილით არეგულირებდა ამ აკრძალვის მოქმედების ხანგრძლივობას, თითოეულ საქმეში გამოყენებული სპეციფიური ზომების შესაბამისად. კანონმდებლობა, ასევე, არეგულირებდა აკრძალვის ხანგრძლივობას მსჯავრდების და შესაბამისად, ირიბად, დაკისრებული სასჯელის სიმძიმის გათვალისწინებით. არაერთი მსჯავრდებული პატიმარი ინარჩუნებდა საკანონმდებლო არჩევნებში ხმის მიცემის შესაძლებლობას. ამასთან, ამ სისტემასთან ერთად, ასევე, მოქმედებდა შესაძლებლობა, მუდმივი აკრძალვის შემთხვევაში, მსჯავრდებულებს აღედგინათ ხმის მიცემის უფლება. შესაბამისად, იტალიაში არსებულ სისტემას არ ახასიათებდა ზედმეტი სიხისტე. აღნიშნულის გათვალისწინებით, სასამართლოს საქმეზე პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევა არ დაუდგენია.

30. ამავდროულად, უნდა აღინიშნოს, რომ პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევის დასადგენად, პატიმარმა უნდა დაადასტუროს, რომ ხმის მიცემის უფლება მას რეალურად ჰქონდა წართმეული. მხოლოდ პატიმრობის მდგომარეობაზე მითითება არ არის საკმარისი, რადგან ისეთ მოვლენებს, როგორცაა ვადაზე ადრე განთავისუფლება ან ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში განთავსება და ა.შ., შესაძლოა არჩევნების თარიღამდე ჰქონდეს ადგილი. ასეთ შემთხვევაში, განცხადება დაუშვებლად იქნება ცნობილი, აშკარა დაუსაბუთებლობის გამო ([Dunn and Others v. the United Kingdom](#) (dec.)).

31. ამასთან, სასამართლოს პოზიციით, არ არის მიზანშეწონილი, სახელმწიფოებს მიუთითოს, თუ რა აუცილებელი ზომები უნდა იქნას მიღებული იმისათვის, რომ აღმოიფხვრას პატიმარზე დაწესებული ხმის მიცემის აკრძალვით გამოწვეული დარღვევა. საუკეთესო შემთხვევაში, სასამართლო ადგენს განრიგს ([Greens and M.T. v. the United Kingdom](#), § 120). ამავდროულად, სახელმწიფო არგუმენტის სახით ვერ მოიშველიებს იმ კანონში ცვლილებების განხორციელების სირთულეს, რომელმაც დარღვევა გამოიწვია. საქმეში [Anchugov and Gladkov v. Russia](#), სასამართლომ გაითვალისწინა არგუმენტი, რომ აკრძალვას ითვალისწინებდა კონსტიტუციის ერთ-ერთი დებულება, ხოლო კონსტიტუციის შესწორება შეუძლებელი იყო

პარლამენტის მიერ, ვინაიდან შესწორების ერთადერთ გზას ახალი კონსტიტუციის მიღება წარმოადგენდა, რაც პროცედურის განსაკუთრებულ კომპლექსურობაზე მიუთითებდა. ამავდროულად, მან აღნიშნა, რომ ხელისუფლებას აუცილებლად უნდა აერჩია, ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის ხელმძღვანელობის ქვეშ, კანონმდებლობის კონვენციასთან შესაბამისობაში მოყვანის საშუალება. მთავრობას აქვს შესაძლებლობა, შეისწავლოს ყველა შესაძლო საშუალება პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლთან შესაბამისობის უზრუნველსაყოფად, მათ შორის, პოლიტიკური პროცესის ფორმის ან კონსტიტუციის კონვენციასთან შესაბამისობაში ინტერპრეტაციის გზით (§ 111).

32. და ბოლოს, საქმეში *Moohan and Gillon v. the United Kingdom* (dec.), მსჯავრდებული პატიმრები აცხადებდნენ, რომ მათ 2014 წელს გამართულ შოტლანდიის დამოუკიდებლობის რეფერენდუმში ხმის მიცემა არ შეეძლოთ. დაადგინა რა, რომ ამგვარ კონსულტაციაზე არ ვრცელდებოდა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლი, სასამართლომ სარჩელი დაუშვებლად ცნო და არ განიხილა.

C. საცხოვრებელი ადგილი, როგორც ხმის მიცემის უფლებაზე წვდომის პირობა

1. საზღვარგარეთ მცხოვრები მოქალაქეების ხმის მიცემის უფლება

33. 1961 წლიდან, რამოდენიმე საქმეში კომისიამ აშკარად დაუსაბუთებლობის მოტივით დაუშვებლად გამოაცხადა საჩივრები ხმის მიცემის უფლების შეზღუდვასთან დაკავშირებით, რომელიც საცხოვრებელი ადგილის კრიტერიუმს ეყრდნობოდა (იხ. კომისიის გადაწყვეტილებები: *X. and Others v. Belgium*; *X. v. the United Kingdom* (1976 წლის 11 დეკემბერი); *X. v. the United Kingdom* (1979 წლის 28 თებერვალი); *X. v. the United Kingdom* (1982 წლის 13 მაისი); *Polacco and Garofalo v. Italy*; *Luksch v. Germany*).

34. სასამართლომ საცხოვრებელი ადგილის კრიტერიუმის პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლთან შესაბამისობა კიდევ ერთხელ დაადასტურა. ასეთი შეზღუდვა გამართლებულია რამოდენიმე მიზეზის გამო:

- პირველ რიგში, მიჩნეულია, რომ ქვეყნის არა-რეზიდენტ მოქალაქეებს ქვეყანაში არსებული ყოველდღიური პრობლემები არ აღეგნებთ პირდაპირ და უწყვეტად და ამ პრობლემებს ნაკლებად იცნობენ;
- მეორე, პარლამენტის არჩევნებში მონაწილე კანდიდატებისათვის რთული იქნება, თავიანთი საარჩევნო პლატფორმა წარუდგინონ საზღვარგარეთ მცხოვრებ მოქალაქეებს, რომელთაც, ასევე, ნაკლები გავლენა ექნებათ კანდიდატების შერჩევაზე და მათ მიერ მანიფესტების შემუშავებაზე;
- მესამე, მჭიდრო კავშირი, რომელიც არსებობს საპარლამენტო არჩევნებში ხმის მიცემის უფლებასა და არჩეული პოლიტიკური ორგანოების ქმედებების პირდაპირ გავლენას შორის; და
- საკანონმდებლო ორგანოს გააჩნია ლეგიტიმური მიზანი, შეზღუდოს საზღვარგარეთ მცხოვრები მოქალაქეების არჩევნებზე გავლენა, იმ საკითხებთან დაკავშირებით, რომელიც ფუნდამენტურია, მაგრამ,

ამავდროულად, ძირითადად გავლენას ახდენს ქვეყანაში მცხოვრებ ადამიანებზე.

35. მაშინაც კი, როდესაც ადამიანს თავისი წარმოშობის ქვეყანასთან არ გაუწყვეტია ყველა კავშირი და შესაძლოა, ზემოაღნიშნული რომელიმე ფაქტორი მასზე არ ვრცელდებოდეს, კანონი ყოველთვის ვერ გაითვალისწინებს თითოეული ადამიანის შემთხვევას, არამედ, იგი ზოგად წესს უნდა ადგენდეს ([Hilbe v. Liechtenstein](#) (dec.); [Doyle v. the United Kingdom](#) (dec.); [Shindler v. the United Kingdom](#), § 105).

36. ამრიგად, სასამართლომ დაუსაბუთებელი ჩათვალა იმ მოქალაქეების საჩივრები, რომელთაც დატოვეს თავიანთი წარმოშობის ქვეყანა ([Hilbe v. Liechtenstein](#) (dec.)). ორ შემთხვევაში სასამართლომ განსაკუთრებით გაითვალისწინა ის ფაქტი, რომ არა-რეზიდენტებს ეროვნულ არჩევნებში ხმის მიცემის უფლება ჰქონდათ ემიგრაციიდან 15 წლის მანძილზე, ხოლო მათ ხმის მიცემის უფლება ნებისმიერ შემთხვევაში აღუდგებოდათ თუ და როგორც კი ისინი დაბრუნდებოდნენ წარმოშობის ქვეყანაში საცხოვრებლად. შესაბამისად, სასამართლომ დაადგინა, რომ აღნიშნული ზომა არ იყო არაპროპორციული ([Doyle v. the United Kingdom](#) (dec.); [Shindler v. the United Kingdom](#), § 108). სასამართლომ, ასევე, დაადგინა იმ გარემოების მნიშვნელობა, რომ პარლამენტმა არაერთხელ მოახდინა დაპირისპირებული ინტერესების შეფასება და დეტალურად განიხილა არა-რეზიდენტთა ხმის მიცემის უფლების საკითხი; პარლამენტის მოსაზრებების ევოლუცია აისახა ვადებში განხორციელებულ ცვლილებაში, რითაც ზოგიერთ არა-რეზიდენტ მოქალაქეს პირველად მიეცა ხმის მიცემის შესაძლებლობა (*ibid.*, § 117).

37. საქმეში [Shindler v. the United Kingdom](#) სასამართლომ აღნიშნა ევროპის დონეზე არსებული მზარდი ცნობიერება მიგრაციით გამოწვეული პრობლემების შესახებ, წარმოშობისა და საცხოვრებელ ქვეყნებში პოლიტიკური მონაწილეობის კუთხით. ამავდროულად, განხილული მასალებიდან არც ერთი არ იძლეოდა საფუძველს დასკვნისა, რომ არსებული კანონმდებლობით, სახელმწიფოებს ეკისრებოდათ არა-რეზიდენტებისათვის ხმის მიცემის უფლებაზე შეუზღუდავი წვდომის მინიჭების მოვალეობა. მიუხედავად იმისა, რომ წევრი სახელმწიფოების კანონმდებლობასა და პრაქტიკაში არსებობდა არა-რეზიდენტებისათვის ხმის მიცემის შესაძლებლობის მიცემის მკაფიო ტენდენცია, ხოლო სახელმწიფოების დიდი უმრავლესობა მხარს უჭერდა ხმის მიცემის უფლებაზე შეუზღუდავ წვდომას, აღნიშნული არ იყო საკმარისი იმისათვის, რომ დადგენილიყო საერთო მიდგომის ან კონსენსუსის არსებობა არა-რეზიდენტებისათვის ხმის მიცემის შეუზღუდავი უფლებების კუთხით. ამრიგად, სასამართლოს დასკვნით, მიუხედავად იმისა, რომ, ეს საკითხი, შესაძლოა, მუდმივ გადახედვას საჭიროებდეს, ამ სფეროში სახელმწიფოებისათვის მნიშვნელოვანი თავისუფალი შეფასების არე არის ფართო (§§ 109-115).

2. ზოგიერთი ტერიტორიის განსაკუთრებული შემთხვევა

38. საქმეში [Py v. France](#) სასამართლომ მიუთითა პოტენციურ ამომრჩეველსა და შესაბამის ტერიტორიას შორის საკმარისად მყარი კავშირის იდეაზე. საფრანგეთის მოქალაქეს კონტინენტური ნაწილიდან, რომელიც ნუმეაში ცხოვრობდა, ახალი

კალედონიას კონგრესის არჩევნებში ხმის მიცემის უფლებაზე უარი ეთქვა იმ მოტივით, რომ იგი ვერ ადასტურებდა ტერიტორიაზე მინიმუმ ათწლიან ბინადრობას. სასამართლომ მიიჩნია, რომ ტერიტორიაზე ცხოვრების ვადების ხანგრძლივობა უკავშირდებოდა იმ საკითხს, რომ არჩევნები უნდა ასახავდეს "შესაბამისი" მოსახლეობის ნებას, ხოლო შედეგებზე გავლენა არ უნდა მოახდინოს ტერიტორიაზე ბოლოდროინდელ პერიოდში ჩამოსული ადამიანების ხმებმა, რომელთაც ტერიტორიასთან არ აქვს მყარი კავშირები. ამასთან, ხმის მიცემის უფლებაზე დაწესებული შეზღუდვა ახალი კალედონიის მოქალაქეობის დადგენის პირდაპირ და აუცილებელ შედეგს წარმოადგენდა. მომჩივანზე ახალი კალედონიის პოლიტიკური ინსტიტუტების ქმედებები არ ახდენდა ისეთ გავლენას, როგორსაც რეზიდენტ მოქალაქეებზე. შესაბამისად, ბინადრობის პირობა იყო გამართლებული და ლეგიტიმურ მიზანს ემსახურებოდა. ახალი კალედონიის ისტორია და სტატუსი - გარდამავალი ეტაპი სრული სუვერენიტეტის მოპოვებამდე და თვით-გამორკვევის პროცესის ნაწილი - შესაძლოა, მიჩნეულ იქნას, როგორც "ადგილობრივი მოთხოვნა", რომელიც განაპირობებს ისეთ მნიშვნელოვან შეზღუდვას, როგორცაა ათწლიანი ბინადრობის ცენზი, პირობა, რომელიც, ასევე, მნიშვნელოვან როლს თამაშობდა სისხლიანი კონფლიქტის თავიდან აცილებაში.

39. საქმეში [Sevinger v. the Netherlands](#), გარკვეული ავტონომიურობით მოსარგებლე არუბას კუნძულის მოქალაქეებს ნიდერლანდების პარლამენტში ხმის მიცემის უფლება არ ჰქონდათ. თუმცა, მათ შეეძლოთ არუბას საპარლამენტო არჩევნებში მონაწილეობის მიღება, ხოლო არუბას პარლამენტს უფლება ჰქონდა, გაეგზავნა სპეციალური დელეგატები ნიდერლანდების პარლამენტში. სასამართლომ მიიჩნია, რომ არუბაში მცხოვრებ ნიდერლანდების მოქალაქეებს ამ გზით შეუძლიათ, გავლენა მოახდინონ ნიდერლანდების პარლამენტის ქვედა პალატის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებზე, ხოლო პარლამენტის აქტები მათზე არ ახდენდა გავლენას იმ დოზით, რა დოზითაც ნიდერლანდებში მცხოვრებ ნიდერლანდების მოქალაქეებზე. მან, ასევე, უარყო საჩივარი, რომელიც აღძრული იყო მე-14 მუხლის საფუძველზე, პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლთან ერთობლიობაში. დადგინდა, რომ არუბას საპარლამენტო არჩევნებში ხმის მიცემის უფლება ჰქონდათ მხოლოდ არუბაში მცხოვრებ ნიდერლანდელებს და შესაბამისად, მათი სიტუაცია არ იყო რელევანტურად მსგავსი ნიდერლანდელების სიტუაციისა.

40. რაც შეეხება შესაბამის სახელმწიფოში არჩევნების გეოგრაფიულ და ტერიტორიულ ორგანიზებას, სასამართლომ გაითვალისწინა, რომ ერთი საარჩევნო სიიდან ადამიანის სახელის წაშლისა და მეორე საარჩევნო სიაში შეტანის მოთხოვნის ვალდებულება ლეგიტიმურ მიზნებს ემსახურებოდა, კერძოდ: საარჩევნო სიების დროულად შედგენისა და ზედამხედველობის უზრუნველყოფა, არჩევნებთან დაკავშირებული ოპერაციების სათანადოდ ორგანიზება და გაყალბების თავიდან აცილება. სასამართლომ მიიჩნია, რომ ამ ფორმალურ მოთხოვნებთან შესაბამისობა კანონით გათვალისწინებულ ვადებში ხვდებოდა ასეთ საკითხებზე სახელმწიფოს მიერ თავისუფალი შეფასების ფართო არის გამოყენების ფარგლებში ([Benkaddour v. France](#)).

3. არჩევნების ორგანიზება საზღვარგარეთ, არა-რეზიდენტი მოქალაქეებისათვის

41. პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლი სახელმწიფოებს არ ავალდებულებს ისეთი სისტემის დანერგვას, რომელიც უზრუნველყოფს ხმის მიცემის უფლების განხორციელებას არა-რეზიდენტი მოქალაქეებისათვის. საქმეში *Sitaropoulos and Giakoumopoulos v. Greece* [GC] მომჩივნები აცხადებდნენ, რომ აღნიშნულ საკითხზე რეგულაციის არ არსებობის პირობებში, ისინი ვერ ახორციელებდნენ ხმის მიცემის უფლებას იმ ქვეყანაში, სადაც ისინი ცხოვრობდნენ, როგორც ექსპატრიატები (საფრანგეთი), მიუხედავად იმისა, რომ მათი წარმოშობის ქვეყნის კონსტიტუცია (საბერძნეთი) ასეთ შესაძლებლობას ითვალისწინებდა. სასამართლომ არ დაადგინა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევა, რადგან ის შეფერხება, რომელსაც საბერძნეთში გამგზავრება გამოიწვევდა მომჩივნების ფინანსურ, ოჯახურ და პროფესიულ ცხოვრებაში, არ იქნებოდა არაპროპორციული და არ დააზიანებდა მათი ხმის მიცემის უფლების ძირითად არსს.

42. ამავდროულად, თუ ეროვნული კანონმდებლობა ასეთ სისტემას არ ითვალისწინებს, შედეგად, შესაძლოა, წარმოიშვას კონკრეტული მოვალეობები - კერძოდ, საჭიროების შემთხვევაში, საზღვარგარეთის ქვეყანაში ნაადრევი არჩევნების ჩატარების მოვალეობა. საქმეში *Riza and Others v. Bulgaria* სასამართლომ განაცხადა, რომ იგი ითვალისწინებდა იმ ფაქტს, რომ სხვა სუვერენულ სახელმწიფოში ნაადრევი არჩევნების ორგანიზება, საარჩევნო უბნების შეზღუდული რაოდენობის შემთხვევაშიც კი, შესაძლოა, მნიშვნელოვან დიპლომატიურ ან ორგანიზაციულ დაბრკოლებებთან და დამატებით ხარჯებთან იყოს დაკავშირებული. თუმცა, სასამართლომ დაადგინა, რომ ნაადრევი არჩევნების ჩატარება ისეთ საარჩევნო უბანზე, სადაც არჩევნების დღეს აღინიშნა სერიოზული დარღვევები ხმის მიცემის პროცესში, საარჩევნო კომისიის მხრიდან, თავსებადი იყო არჩევნების შედეგების გაუქმების ლეგიტიმურ მიზანთან, კერძოდ, საარჩევნო პროცესის ლეგიტიმურობის შენარჩუნებასთან, ამომრჩევლებისა და საპარლამენტო არჩევნებში მონაწილე კანდიდატების უფლებებთან.

43. საქმეში *Oran v. Turkey* საზღვარგარეთ მცხოვრებ თურქ ამომრჩევლებს არ ჰქონდათ შესაძლებლობა, ხმა მიეცათ დამოუკიდებელი, არა-პარტიული კანდიდატებისათვის საარჩევნო უბნებზე, რომლებიც საბაჟო ბამშვებ პუნქტებზე იყო განთავსებული. ასეთ პუნქტებზე ხმის მიცემა მხოლოდ პოლიტიკური პარტიების სასარგებლოდ შეიძლებოდა. ამ შეზღუდვას ამართლებდნენ იმ ფაქტით, რომ შეუძლებელი იყო ექსპატრიატი ამომრჩევლების კონკრეტული საარჩევნო ოლქისათვის მიკუთვნება. სასამართლომ დაადგინა, რომ შეზღუდვა უნდა შეფასებულიყო ექსპატრიატების მიერ ხმის მიცემის უფლების განხორციელებაზე დაწესებული ზოგადად შეთანხმებული შეზღუდვების გათვალისწინებით და კერძოდ, იმ ლეგიტიმური ინტერესის გათვალისწინებით, რომელიც, შესაძლოა, საკანონმდებლო ორგანოს ჰქონდეს არჩევნებში საზღვარგარეთ მცხოვრები მოქალაქეების მიერ ისეთ საკითხებზე გავლენის შეზღუდვაში, რომელიც, ძირითადად, ქვეყანაში მცხოვრებ ადამიანებზე ახდენს გავლენას. მან, ასევე, ხაზი გაუსვა პოლიტიკური პარტიების როლს; კერძოდ, სწორედ პოლიტიკური პარტიებია ის ერთადერთი ორგანო, რომელსაც შეუძლია ხელისუფლებაში მოსვლა

და აქვს მთლიან ეროვნულ რეჟიმზე გავლენის მოხდენის შესაძლებლობა. ამასთან, შეზღუდვა ემსახურება ორ ლეგიტიმურ მიზანს: დემოკრატიული პლურალიზმის გაუმჯობესება და კანდიდატურების ზედმეტი და არა-ფუნქციური ფრაგმენტაციის თავიდან არიდება, რაც განამტკიცებს ხალხის ნება-სურვილის გამოხატვას საკანონმდებლო ორგანოს არჩევნისას. შესაბამისად, შეზღუდვა აკმაყოფილებდა კანონმდებლის ლეგიტიმურ ინტერესს, უზრუნველყოს ქვეყანისა და იმ მთავრობის პოლიტიკური სტაბილურობა, რომელსაც არჩევნების შემდგომ დაეკისრება ქვეყნის გაძღოლის პასუხისმგებლობა. პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევა არ დადგენილა.

III. პასიური ასპექტი: არჩევნებში კანდიდატად მონაწილეობის უფლება

44. პრეცედენტული სამართალი ავითარებს საარჩევნო უფლების როგორც "აქტიურ", ისე "პასიურ" ასპექტს - კერძოდ, არჩევნებში კენჭის ყრის უფლებას. სასამართლოს მოსაზრებით, არჩევნებში კანდიდატად მონაწილეობის მიღების უფლება "ჭეშმარიტად დემოკრატიული რეჟიმის განუყოფელ კონცეფციას წარმოადგენს" ([Podkolzina v. Latvia](#), § 35). ამავდროულად, პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის ამ ასპექტზე დაწესებულ შეზღუდვებს სასამართლო უფრო მეტი სიფრთხილით აფასებს, ვიდრე ხმის მიცემის უფლებაზე დაწესებულ შეზღუდვებს: პროპორციულობის ტესტი უფრო მეტად შეზღუდულია, ხოლო შეფასების თავისუფლება, რომლითაც სახელმწიფოები "პასიურ" ასპექტთან დაკავშირებით სარგებლობენ, უფრო ფართოა ([Etxeberria and Others v. Spain](#), § 50; [Davydov and Others v. Russia](#), § 286).

45. ამავდროულად, კონვენციის მე-14 მუხლით დაწესებული დისკრიმინაციის აკრძალვა თანაბრად ეხება არჩევნებში კანდიდატად მონაწილეობის უფლებას. ამ კონტექსტში, მიუხედავად იმისა, რომ არჩევნებში კანდიდატად მონაწილეობის მიღების უფლებასთან დაკავშირებით სახელმწიფოებისათვის მინიჭებული შეფასების თავისუფლება უფრო ფართოა, თუ განსხვავებული მოპყრობა ეფუძნება რასას, კანის ფერს ან ეთნიკურ წარმომავლობას, ობიექტური და გონივრული გამართლების ცნება მაქსიმალურად მკაცრად უნდა იქნას ინტერპრეტირებული ([Sejdić and Finci v. Bosnia-Herzegovina](#) [GC], § 44).

46. საქმეში [Sejdić and Finci v. Bosnia-Herzegovina](#) [GC] სასამართლომ განიხილა გამორიცხვის წესი, რომლის მიხედვითაც ხალხთა პალატის არჩევნებში (სახელმწიფო პარლამენტის მეორე პალატა) მონაწილეობის უფლება ჰქონდათ მხოლოდ იმ ადამიანებს, რომლებიც თავს არ მიაკუთვნებენ "შემადგენელ ხალხს". პოტენციურ კანდიდატებს, რომლებიც ასეთი კუთვნილების გაცხადებაზე უარს იტყობდნენ, მონაწილეობის უფლება არ ჰქონდათ. სასამართლომ აღნიშნა, რომ გამორიცხვის წესი ემსახურებოდა, როგორც მინიმუმ, ერთ მიზანს, რომელიც ფართოდ თავსებადი იყო კონვენციის ზოგად ამოცანასთან - კერძოდ, მშვიდობის აღდგენასთან. სადაო კონსტიტუციური დებულებების შემოღების დროს ადგილზე მოქმედებდა ცეცხლის შეწყვეტის საკმაოდ მყიფე ხელშეკრულება. დებულებები

მიზნად ისახავდა იმ ბრუტალური კონფლიქტის დასრულებას, რომლის დროსაც ადგილი ჰქონდა გენოციდს და ეთნიკურ წმენდას. კონფლიქტის ბუნებიდან გამომდინარე, "შემადგენელი ხალხების" (კერძოდ, ბოსნიელები, ხორვატები და სერბები) თანხმობა აუცილებელი იყო მშვიდობის უზრუნველსაყოფად. აღნიშნული განმარტავს, თუმცა, არ ამართლებს იმ ფაქტს, რომ მშვიდობის მოლაპარაკებებში მონაწილეობას არ იღებდნენ სხვა თემების (მაგალითად, ადგილობრივი ბოშებისა და ებრაელების) წარმომადგენლები და მონაწილეების ზრუნვას, "შემადგენელ ხალხებს" შორის ეფექტურ თანასწორობაზე, პოსტ-კონფლიქტურ საზოგადოებაში. ამავდროულად, დეიტონის შეთანხმების შემდგომ, ბოსნიასა და ჰერცეგოვინაში მნიშვნელოვანი პოზიტიური მოვლენები განხორციელდა. ამასთან, კონვენციისა და დამატებითი ოქმების რეზერვაციების გარეშე რატიფიცირებით, მოპასუხე სახელმწიფომ ნებაყოფლობით აიღო შესაბამისი სტანდარტების დაკმაყოფილების ვალდებულება. ამრიგად, სასამართლომ დაადგინა, რომ მომჩივნების მიმართ არჩევნებში მონაწილეობის მიღების უფლების მუდმივ შეზღუდვას (ბოშური ან ებრაული წარმოშობის გამო) არ გააჩნდა ობიექტური და გონივრული გამართლება, რის გამოც იგი არღვევდა კონვენციის მე-14 მუხლს, პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლთან ერთობლიობაში.

47. საქმეში [Zornić v. Bosnia-Herzegovina](#) სასამართლომ იმავე მიზეზების გამო დაადგინა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევა იმ მომჩივნის მიმართ, რომელსაც, იმავე მიზეზების გამო, წართმეული ჰქონდა ხალხთა პალატის და საპრეზიდენტო არჩევნებში მონაწილეობის მიღების უფლება. სასამართლომ აღნიშნა, რომ საქმეში [Sejdić and Finci v. Bosnia-Herzegovina](#) [GC] მიღებული გადაწყვეტილების აღსრულება ყოველდებოდა, ხოლო გასაჩივრებული დარღვევა წარმოადგენდა ამ დაყოვნების შედეგს, სასამართლომ კონვენციის 46-ე მუხლის საფუძველზე მიიღო გადაწყვეტილება. მან დაადგინა, რომ ბოსნია-ჰერცეგოვინაში მომხდარი ტრაგიკული კონფლიქტიდან 18 წლის შემდეგ, მოვიდა დრო, სახელმწიფოს მიეღო პოლიტიკური სისტემა, რომელიც ქვეყნის ყელა მოქალაქისათვის უზრუნველყოფდა ხალხთა პალატის არჩევნებში და საპრეზიდენტო არჩევნებში მონაწილეობის უფლებას, ეთნიკური წარმომავლობის ნიშნით ყოველგვარი განსხვავებული მოპყრობის გარეშე ([Zornić v. Bosnia-Herzegovina](#), § 43).

48. საქმეში [Tănase v. Moldova](#) [GC] სასამართლომ იმსჯელა ორმაგი მოქალაქეობის საკითხზე, თუმცა, მხოლოდ პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის საფუძველზე. მან დაადგინა, რომ არსებობდა კონსენსუსი იმასთან დაკავშირებით, რომ იმ შემთხვევაში, როდესაც დაშვებულია რამოდენიმე ქვეყნის მოქალაქეობის ქონა, ერთზე მეტი მოქალაქეობის ქონა არ უნდა წარმოადგენდეს საპარლამენტო არჩევნებში მონაწილეობის შეზღუდვის საფუძველს, მაშინაც კი, თუ მოსახლეობა ეთნიკურად მრავალფეროვანია, ხოლო რამოდენიმე მოქალაქეობის მქონე პარლამენტარების რაოდენობა კი მაღალი.

A. პასიური საარჩევნო უფლების შეზღუდვა და დემოკრატიული წესრიგი

49. რაც შეეხება პასიური საარჩევნო უფლების შეზღუდვას, დემოკრატიული წესრიგის დაცვა წარმოადგენს ერთ-ერთ მიზანს, რომელიც თავსებადია კანონის უზენაესობასთან და კონვენციის ზოგად მიზნებთან.

50. ამავდროულად, იმისათვის, რომ შეზღუდვა იყოს კონვენციასთან თავსებადი, კანდიდატურის უარყოფა, პირველ რიგში, უნდა იყოს ლეგიტიმური: კერძოდ, მას კანონი უნდა ითვალისწინებდეს. საქმეში *Dicle and Sadak v. Turkey* მომჩივნებს, პარლამენტარებს პოლიტიკური პარტიიდან, რომელიც დაიშალა, არალეგალური ორგანიზაციის წევრობისთვის მიესაჯათ მძიმე საპატიმრო სასჯელი. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების მიღების შემდგომ, მათი საქმე ხელახლა იქნა განხილული. ამავდროულად, მათი კანდიდატურები საპარლამენტო არჩევნებისთვის უარყოფილი იქნა იმ მოტივით, რომ მათ სასჯელი სრულად არ მოიხადეს. სასამართლომ იმსჯელა კონვენციის მე-6 მუხლის მეორე პუნქტზე დაყრდნობით და აღნიშნა, რომ ეროვნულ დონეზე მიღებული გადაწყვეტილებიდან ნათელი იყო, რომ საქმის ხელახლა განხილვის გადაწყვეტილების მიღების შემდგომ, საქმის მოსმენა უნდა გამართულიყო ისე, თითქოს მომჩივნები სასამართლოს წინაშე პირველად წარსდგნენ. სასამართლოს დასკვნით, კანონი არ ითვალისწინებდა თავდაპირველი გამამტყუნებელი განაჩენის მომჩივნების ნასამართლობის შესახებ ჩანაწერში შენარჩუნებას და შემდგომ მათი კანდიდატურების უარყოფას და ამრიგად, ადგილი ჰქონდა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევას.

51. საქმეში *Etxebarria and Others v. Spain* მომჩივნების კანდიდატურები გააუქმეს იმის გამო, რომ ისინი მონაწილეობდნენ იმ სამი პოლიტიკური პარტიის საქმიანობაში, რომელიც არალეგალურად გამოცხადდა და მოხდა მათი აკრძალვა იმის გამო, რომ ეს პარტიები მხარს უჭერდნენ ძალადობას და ტერორისტული ორგანიზაცია ETA-ს საქმიანობას. სასამართლომ დაადგინა, რომ სახელმწიფო ორგანოებს ჰქონდათ საკმარისი მტკიცებულება დაესკვნათ, რომ მოცემულ საარჩევნო დაჯგუფებებს სურდათ შესაბამისი პოლიტიკური პარტიების საქმიანობის გაგრძელება. უზენაესმა სასამართლომ თავისი არგუმენტები დააფუძნა სადაო დაჯგუფებების მანიფესტების გარეგნულ ელემენტებს და სახელმწიფო ორგანოებმა მიიღეს ინდივიდუალური კანდიდატურების აკრძალვის გადაწყვეტილება. საქმის შეჯიბრებითობის პრინციპის საფუძველზე განხილვის შემდგომ, რომლის დროსაც დაჯგუფებებს შეეძლოთ თავიანთი არგუმენტების წარდგენა, ეროვნულმა სასამართლოებმა დაადგინეს უდავო კავშირი იმ პოლიტიკურ პარტიებთან, რომელიც არალეგიტიმურად იქნა გამოცხადებული. და ბოლოს, ესპანეთში არსებული პოლიტიკური კონტექსტი და კერძოდ, ზოგიერთი ავტონომიური თემის მმართველობის ორგანოებში, განსაკუთრებით კი ბასკების ქვეყანაში, ისეთი პოლიტიკური პარტიების არსებობა, რომლებიც დამოუკიდებლობისკენ მოუწოდებდნენ, ადასტურებდა, რომ სადაო ზომა არ წარმოადგენდა სეპარატისტული მოსაზრებების გამოხატვის აკრძალვის პოლიტიკის შემადგენელ ნაწილს. ამრიგად, სასამართლომ დაადგინა, რომ შეზღუდვა იყო დასახული ლეგიტიმური მიზნის პროპორციული.

52. პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის პასიურ ასპექტთან დაკავშირებით სასამართლოს შემოწმება ნაკლებად მკაცრია, ვიდრე აქტიურ ასპექტთან დაკავშირებით, მაგრამ არა არ-არსებული. კერძოდ, პროპორციულობის ტესტი შედარებით მოქნილია, მაგრამ რეალური. სასამართლომ დაადგინა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევა არაერთხელ, იმ სანქციების არაპროპორციულობის გამო, რომელიც დაეკისრათ პარლამენტარებს მას შემდეგ, რაც მოხდა მათი პარტიების აკრძალვა, სახელმწიფოს ტერიტორიული მთლიანობისა და ერთიანობის ძირგამომთხრელი საქმიანობის გამო, ან პოლიტიკური სისტემის სეკულარული ბუნების შესანარჩუნებლად.

53. აღსანიშნავია, რომ საქმეები, რომელიც შეეხება პოლიტიკური პარტიების აკრძალვას იმის გამო, რომ მათი მანიფესტები არ შეესაბამება დემოკრატიულ პრინციპებს, როგორც წესი, განიხილება კონვენციის მე-11 მუხლის საფუძველზე (შეკრებისა და გაერთიანების თავისუფლება). პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლი მხოლოდ მეორადად არის მიჩნეული და იგი არ წარმოშობს ცალკე საკითხს (*Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey* [GC]; *Linkov v. v. the Czech Republic*; *Parti nationaliste basque – Organisation régionale d’Iparralde v. France*).

B. ისტორიული კონტექსტის მნიშვნელობა

54. პასიურ საარჩევნო უფლებასთან დაკავშირებულ კრიტერიუმები განსხვავდება სხვადასხვა ქვეყნებში არსებული სპეციფიური ისტორიული ან პოლიტიკური ფაქტორების შესაბამისად, თუმცა მათ საერთო მიზანი აქვთ, რაც მდგომარეობს არჩეული წარმომადგენლების დამოუკიდებლობისა და ამომრჩეველთა თავისუფალი არჩევანის უზრუნველყოფაში. ამ სფეროში შესაძლო მიდგომების მრავალფეროვნებას ადასტურებს ევროპის საბჭოს წევრი სახელმწიფოების კონსტიტუციებითა და საარჩევნო კანონმდებლობებით გათვალისწინებული სიტუაციების სიმრავლე. შესაბამისად, პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის გამოყენების მიზნებისთვის, ნებისმიერი საარჩევნო კანონმდებლობა უნდა შეფასდეს შესაბამისი ქვეყნის პოლიტიკური ევოლუციის ჭრილში (*Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium*, § 54; *Podkolzina v. Latvia*, § 33; *Ždanoka v. Latvia* [GC], § 106).

55. საქმეში *Ždanoka v. Latvia* [GC] მომჩივანი წარსულში იმ პარტიის წევრი იყო, რომელმაც 1991 წელს სახელმწიფო გადატრიალება სცადა. შესაბამისად, არჩევნებზე მისი კანდიდატურა არაერთხელ უარყვეს აღნიშნულ პარტიაში მისი საქმიანობის გამო, რაც სახელმწიფო გადატრიალების მცდელობის შემდგომ გრძელდებოდა. სასამართლოს აზრით, წარსულში მომჩივნის მიერ პარტიაში დაკავებული თანამდებობა, 1991 წლის მოვლენების შემდგომ მის პოზიციასთან ერთად, ამართლებდა ეროვნულ საპარლამენტო არჩევნებში მისი კანდიდატურის გამორიცხვას. აღნიშნული ზომა, შესაძლოა, მიუღებელი აღმოჩნდეს, ისეთ ქვეყანაში, სადაც, მაგალითად, მოქმედებს ათწლეულების ან საუკუნეების წინ დანერგილი დემოკრატიული ინსტიტუტების ჩარჩო, თუმცა, იგი, შესაძლოა, მისაღები აღმოჩნდეს ლატვიაში, იმ ისტორიული და პოლიტიკური კონტექსტის გათვალისწინებით, რამაც გამოიწვია ასეთი წესის მიღება და იმ საფრთხის გათვალისწინებით, რომელიც ახალ დემოკრატიულ წყობას შეიძლება დაემუქროს.

ამავდროულად, სასამართლომ დაადგინა, რომ ლატვიის პარლამენტს ეკისრებოდა მოვალეობა, მუდმვად გადაეხედა საკანონმდებლო დონეზე დაწესებული შეზღუდვა, რათა ნაადრევად დაესრულებინა მისი მოქმედება. ასეთ დასკვნას განსაკუთრებით ამართლებდა ის ფაქტი, რომ ლატვიაში იმ დროისათვის უფრო მეტად სტაბილური სიტუაცია არსებობდა, *inter alia*, ქვეყნის სრული ევროპული ინტეგრაციის გამო. შესაბამისად, ლატვიის საკანონმდებლო ორგანოს მიერ ამ მხრივ აქტიური ნაბიჯების გადადგმის მოვალეობის შეუსრულებლობის შემთხვევაში, შესაძლოა, სასამართლომ განსხვავებული გადაწყვეტილება მიიღოს (§§ 132-135).

56. სასამართლომ კიდევ ერთხელ ხაზგასმით აღნიშნა დროის გასვლის მნიშვნელობა და ლუსტრაციასთან დაკავშირებული კანონმდებლობის ხელახლა შეფასების საჭიროება. საქმეში [Adamsons v. Latvia](#) მომჩივანს, რომელიც ყოფილი პრემიერ-მინისტრი იყო, უარი ეთქვა არჩევნებში კენჭის ყრაზე იმ მიზეზით, რომ იგი სუკ-ის “მოხელე” იყო. სასამართლომ დაადასტურა დასკვნები ქვეყნის ისტორიული კონტექსტის შესახებ. თუმცა, მან დამატებით განმარტა, რომ წლების შემდგომ, ზოგადი უბრალო ექვი ადამიანთა ჯგუფების შესახებ აღარ იყო საკმარისი და სახელმწიფო ორგანოებს აღნიშნული ზომის გამოყენება უნდა გაემართლებინათ დამატებითი არგუმენტებითა და მტკიცებულებით. მოცემულ შემთხვევაში გამოყენებული კანონმდებლობა შეეხებოდა სუკ-ის ყოფილ “მოხელეებს”. იმ სხვადასხვა მოვალეობების გათვალისწინებით, რომელიც აღნიშნულ სამსახურში არსებობდა, კანონის მოქმედების სფერო იყო ზედმეტად ფართო. ამ გარემოებებში არ იყო საკმარისი უბრალოდ იმის დადგენა, რომ პირი კონკრეტულ ჯგუფს განეკუთვნებოდა. ვინაიდან ეს ჯგუფი ზედმეტად ფართოდ იყო განსაზღვრული, მისი წევრების საარჩევნო უფლებებზე დაწესებულ ნებისმიერ შეზღუდვას უნდა მოჰყოლოდა ინდივიდუალური მიდგომა, მათი რეალური ქცევის გათვალისწინებით. ამგვარი ინდივიდუალური მიდგომის საჭიროება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი გახდა დროის გასვლასთან ერთად. მომჩივნისათვის არასოდეს დაუბრალებიათ, პირდაპირ ან ირიბად, ტოტალიტარული რეჟიმის მიერ ჩადენილ ბოროტმოქმედებაში მონაწილეობის მიღება, ან ისეთ ქმედებაში მონაწილეობის მიღება, რომელიც ლატვიის დამოუკიდებლობისა და დემოკრატიული წყობილების აღდგენის მიმართ წინააღმდეგობას ან მტრობას გამოხატავდა. ამასთან, მას ოფიციალურად საკმაოდ გვიან შეუზღუდეს პასიური საარჩევნო უფლება, დამოუკიდებლობა აღდგენილ ლატვიაში ათ წელზე მეტი ხნის გამორჩეული სამხედრო და პოლიტიკური კარიერის შემდეგ. ასეთ ვითარებაში, მომჩივნისათვის პასიური საარჩევნო უფლების შეზღუდვას მხოლოდ ყველაზე დამაჯერებელი არგუმენტები თუ გაამართლებდა. ამასთან, ის ათწლიანი პერიოდი, რომლის დროსაც სუკ-ის ყოფილი მოხელე, შესაძლოა, დაექვემდებაროს შეზღუდვებს, რომელსაც სხვა საკანონმდებლო ინსტრუმენტები ითვალისწინებს, დამატებით ათი წლით გახანგრძლივდა, ისე, რომ პარლამენტს ან მთავრობას რაიმე არგუმენტები არ წარმოუდგენია. ამრიგად, სასამართლომ დაადგინა, რომ აღნიშნული ვადის გაგრძელება მომჩივნის მიმართ ცალსახა თვითნებობას წარმოადგენდა.

C. არჩევნების ორგანიზება

57. არჩევნების პრაქტიკული ორგანიზება კომპლექსური საკითხია, რომელიც საჭიროებს კომპლექსური კანონმდებლობის დანერგვას და პერიოდულად, მასში შესწორებების შეტანას. აღნიშნული საკითხის განხილვისას სასამართლო ითვალისწინებს თითოეული სახელმწიფოსათვის დამახასიათებელ სირთულეებს თუ ნიშან-თვისებებს. შედეგად, ამ კუთხით სახელმწიფოები შეფასების ფართო თავისუფლებით სარგებლობენ.

58. უფრო დეტალურად, სასამართლოს მოსაზრებით, საარჩევნო სიების სათანადო მართვა წარმოადგენს თავისუფალი და სამართლიანი არჩევნების წინაპირობას. არჩევნებში კანდიდატად მონაწილეობის უფლების ეფექტურობა, ეჭვგარეშეა, დამოკიდებულია ხმის მიცემის სამართლიან უფლებაზე. საარჩევნო სიის არასწორი მართვა არამხოლოდ დააზარალებს ამომრჩევლის ინტერესებს, არამედ, შესაძლოა, ასევე, შეამციროს კანდიდატის შანსები თანასწორობისა და სამართლიანობის პირობებში მონაწილეობა მიიღოს არჩევნებში (*Georgian Labour Party v. Georgia*, §§ 82-83). საქმეში, სადაც საარჩევნო სიების ფორმირების წესებში განხორციელდა მოულოდნელი ცვლილებები, არჩევნებამდე 1 თვით ადრე, სასამართლო დაეთანხმა მოსაზრებას იმის თაობაზე, რომ რეგისტრაციის ახალი სისტემა არ იყო სრულყოფილი, თუმცა, მან უფრო მეტი მნიშვნელობა მიანიჭა იმ ფაქტს, რომ ხელისუფლებამ არ დაზოგა ძალისხმევა იმისათვის, რომ ახალი არჩევნები უფრო სამართლიანი ყოფილიყო. კერძოდ, ხელისუფლებას ჰქონდა გამოწვევა, რომ საარჩევნო სიებში არსებული უზუსტობები გამოესწორებინა შეზღუდულ ვადებში, “პოსტ-რეგულაციურ” პოლიტიკურ სიტუაციაში. შესაბამისად, გადაჭარბებული და განუხორციელებელი ტვირთი იქნებოდა ხელისუფლებისგან მოლოდინი იმისა, რომ იგი იდეალურად გადაწყვეტდა საარჩევნო სიების პრობლემას. თავად ამომრჩევლებზე იყო დამოკიდებული, რომ მათ მოეხდინათ საკუთარი თავის გადამოწმება საარჩევნო სიაში და, საჭიროების შემთხვევაში, მოეთხოვათ ცვლილებების განხორციელება. სასამართლომ დაადგინა, რომ აღნიშნული საკითხი სახელმწიფოს თავისუფალი შეფასების არეში ხვდებოდა (*ibid.*).

1. სერიოზული კანდიდატურების გარანტია: დეპოზიტის მოთხოვნა

59. არაერთი წევრი სახელმწიფოს საარჩევნო კანონმდებლობა ითვალისწინებს დეპოზიტის გადახდას კანდიდატების მიერ, რათა თავიდან იქნას აცილებული არასერიოზული კანდიდატურები. ასეთი ზომები ამაღლებს არჩევნებში კანდიდატად მონაწილე პირების პასუხისმგებლობას, უზრუნველყოფს არჩევნებში მხოლოდ სერიოზული კანდიდატების მონაწილეობას და, ამავდროულად, სახელმწიფო სახსრების არაგონივრული ხარჯვის თავიდან აცილებას უწყობს ხელს. შესაბამისად, აღნიშნულს, შესაძლოა, ჰქონდეს ეფექტური და ქმედითი წარმომადგენლობის უზრუნველყოფის ლეგიტიმური მიზანი (*Sukhovetsky v. Ukraine*, §§ 61-62).

60. ამავდროულად, დეპოზიტის რაოდენობა უნდა იყოს პროპორციული, ისეთი, როგორც დაახალანსებს, ერთის მხრივ, არასერიოზული კანდიდატების პრევენციას და, მეორეს მხრივ, სერიოზული კანდიდატების რეგისტრაციის

უზრუნველყოფას. ამრიგად, სასამართლო ითვალისწინებს დეპოზიტის ოდენობას, საარჩევნო კამპანიის სერვისებს, რომელსაც უზრუნველყოფს სახელმწიფო და არჩევნების ორგანიზებასთან დაკავშირებული სხვა ხარჯების ტვირთს, რისი შემსუბუქებაც შეუძლია ასეთ დეპოზიტებს.

61. იმისათვის, რომ დაკმაყოფილდეს პროპორციულობის ტესტი, დეპოზიტი არ უნდა იყოს ზედმეტად მაღალი და არ უნდა წარმოადგენდეს დაუძლეველ ადმინისტრაციულ ან ფინანსურ ბარიერს მტკიცე კანდიდატისთვის, რომელსაც სურს არჩევნებში მონაწილეობის მიღება; იგი არ უნდა აბრკოლებდეს საკმარისად წარმომადგენლობითი პოლიტიკური დინებების წარმოქმნას და არ უნდა ერეოდეს პლურალიზმის პრინციპში (*Sukhovetsky v. Ukraine*, §§ 72-73). საარჩევნო დეპოზიტის გადახდის მოთხოვნა და ამ დეპოზიტის და/ან კამპანიის ხარჯების ანაზღაურების პირობები დამოკიდებულია პარტიის მიერ გარკვეული რაოდენობის ხმების მიღებაზე, რაც ემსახურება აზრთა საკმარისად წარმომადგენლობითი ნაკადების ხელშეწყობის მიზანს და არის გამართლებული და პროპორციული პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის თანახმად, იმ ფართო შეფასების თავისუფლების გათვალისწინებით, რომელიც ხელისშემკვრელს სახელმწიფოებს ენიჭებათ ამ მხრივ (*Russian Conservative Party of Entrepreneurs and Others v. Russia*, § 94). ეს ასეა მაშინაც კი, თუ არ დეპოზიტის სახით გადახდილი თანხა კანდიდატს არ უბრუნდება (*Sukhovetsky v. Ukraine*).

ამავდროულად, დეპოზიტის სახით გადახდილი თანხის დაბრუნება-არ დაბრუნების საკითხმა, შესაძლოა, წარმოშვას კითხვები პირველი დამატებითი ოქმის 1-ლი მუხლის საფუძველზე. საქმეში *Russian Conservative Party of Entrepreneurs and Others v. Russia*, სასამართლომ დაადგინა, რომ ეროვნულ დონეზე მოქმედი პროცედურა, რომლის საფუძველზეც მთლიანად გაუქმდა პარტიის სია იმის გამო, რომ გარკვეულმა კანდიდატებმა არასწორი ინფორმაცია წარმოადგინეს, არღვევდა სამართლებრივი განჭვრეტადობის პრინციპს. მომჩივან პარტიას უკვე გადახდილი ჰქონდა საარჩევნო დეპოზიტი. პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის საფუძველზე გაკეთებული დასკვნების გათვალისწინებით, სასამართლომ მიიჩნია, რომ თანხის დაბრუნებაზე უარი არღვევდა პირველი დამატებითი ოქმის პირველ მუხლს.

2. პოლიტიკური ლანდშაფტის გადაჭარბებული ფრაგმენტაციის თავიდან აცილება

62. პირობები, რომელიც შეეხება კანდიდატთა სიის წარსადგენად საჭირო ხელმოწერების რაოდენობას არ წარმოადგენს ხალხის მიერ საკანონმდებლო ორგანოს არჩევის პროცესში მათი ნება-სურვილის გამოხატვის დამაბრკოლებელ გარემოებას (*Asensio Serqueda v. Spain, Commission decision; Federación nacionalista Canaria v. Spain* (dec.); *Brito Da Silva Guerra and Sousa Magno v. Portugal* (dec.); *Mihaela Mihai Neagu v. Romania* (dec.), § 31).

31. ამავდროულად, აღნიშნული ზომა უნდა ემსახუროდეს ლეგიტიმურ მიზანს, როგორცაა კანდიდატთა გონივრული არჩევანი, რათა უზრუნველყოფილ იქნას მათი წარმომადგენლობითობა და გამოირიცხოს არასათანადო კანდიდატები, და უნდა იყოს ამ მიზნის პროპორციული. ამრიგად, 100,000 ხელმოწერის ზღვარი,

რომელიც საარჩევნო სიებში რეგისტრირებული მოქალაქეების 0,55%-ია, პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლთან შესაბამის მოთხოვნად ჩაითვალა (ibid.).

64. აღნიშნულის მსგავსად, მოთხოვნა იმის შესახებ, რომ ასეთ ხელმოწერებს თან ახლდეს სერტიფიკატები, რომელიც ადასტურებს, რომ ხელმომწერი პირები საარჩევნო სიებში არიან რეგისტრირებული, ლეგიტიმურ მიზანს უნდა ემსახურებოდეს. კერძოდ, იგი უნდა უზრუნველყოფდეს, რომ ხელმომწერ პირებს ჰქონდეთ ხმის მიცემის უფლება და თითოეული მათგანი მხოლოდ ერთ კანდიდატს უჭერდეს მხარს. აღნიშნულის გათვალისწინებით, სასამართლომ დაადგინა, რომ ისეთი კანდიდატურების უარყოფა, რომლებიც ამ ფორმალურ მოთხოვნებს ვერ აკმაყოფილებდნენ, არაპროპორციულ მოთხოვნას არ წარმოადგენდა ([Brito Da Silva Guerra and Sousa Magno v. Portugal](#) (dec.)).

65. ამავდროულად, ხელმოწერების მინიმალური რაოდენობისა და მათი შემოწმების მოთხოვნის დადგენა უნდა შეესაბამებოდეს კანონს და არჩევნების მთლიანობის დაცვის მიზანს უნდა ემსახურებოდეს. საქმეში [Tahirov v. Azerbaijan](#), სადაც მომჩივანი საარჩევნო კომიტეტის მიერ მისი კანდიდატურის უარყოფას ასაჩივრებდა, მიჩნეულ იქნა, რომ საარჩევნო კომიტეტის მიერ დადგენილი დაცვის მექანიზმები და კერძოდ, ექსპერტების დანიშვნა ხელმოწერების ნამდვილობის შესამოწმებლად, არ იყო საკმარისი. ამასთან, მომჩივანმა ვერ შეძლო კომიტეტის შეხვედრებზე დასწრება და საკუთარი არგუმენტების წარდგენა, რის შესახებაც საბჭოს არ უმსჯელია. ამრიგად, მომჩივნის კანდიდატურის უარყოფა იმ მოტივით, რომ ხელმოწერები არ იყო ნამდვილი, უკანონო გადაწყვეტილებას წარმოადგენდა. OSCE-ის ანგარიშის საფუძველზე, სასამართლომ მიუთითა აღნიშნულ ხარვეზების სისტემურ ბუნებაზე და იმ კანდიდატების რაოდენობაზე, რომელიც საარჩევნო კომიტეტმა უკანონოდ უარყო, აღნიშნული საფუძველით. სასამართლომ დაასკვნა, რომ მთავრობის ცალმხრივი დეკლარაცია არ იყო საკმარისი გარანტია ადამიანის უფლებების დასაცავად, უარყო იგი და საქმე არსებითი გარემოებების განსახილველად მიიღო.

66. მსგავსი ზღვრული კრიტერიუმები სასამართლომ მისაღებად გამოაცხადა მანდატების არჩევნების შედეგების მიხედვით გადანაწილებასთან დაკავშირებით. საარჩევნო სისტემები ემსახურება ისეთი მიზნების განხორციელებას, რომელიც, ზოგჯერ, ერთმანეთთან არ არის თავსებადი: ერთის მხრივ, ხალხის ნება-სურვილის კეთილსინდისიერად ასახვა, ხოლო, მეორეს მხრივ, აზრთა დინებებისათვის მიმართულების მიცემა, საკმარისად მკაფიო და თანმიმდევრული პოლიტიკური ნების წარმოქმნის ხელშეწყობის მიზნით. პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლი არ გულისხმობს იმას, რომ ყველა ხმას უნდა ჰქონდეს თანაბარი წონა, არჩევნების შედეგის განსაზღვრის კუთხით, ან იმას, რომ ყველა კანდიდატს მოგების თანაბარი შანსი უნდა ჰქონდეს; ამასთან, არც ერთ საარჩევნო სისტემას არ შეუძლია "დაკარგული ხმების" აღმოფხვრა ([Partija "Jaunie Demokrāti" and Partija "Mūsu Zeme" v. Latvia](#) (dec.)).

67. საარჩევნო ბარიერის შედეგები, შესაძლოა, განსხვავდებოდეს ქვეყნების მიხედვით, ხოლო სხვადასხვა სისტემები განსხვავებულ, ზოგჯერ

ურთიერთსაწინააღმდეგო პოლიტიკურ მიზნებსაც ემსახურებიან. ერთი სისტემა, შესაძლოა, უფრო მეტად ახდენდეს კონცენტრირებას პარლამენტში პარტიების სამართლიან წარმომადგენლობაზე, ხოლო მეორე კი მიზნად ისახავდეს პარტიული სისტემის ფრაგმენტაციის თავიდან არიდებას და პარლამენტში ერთი პარტიის მმართველი უმრავლესობის ფორმირების ხელშეწყობას. სასამართლოს მოსაზრებით, არც ერთი ეს მიზანი, როგორც ასეთი, არ უნდა ჩაითვალოს არაგონივრულად. ამასთან, საარჩევნო ბარიერს განსხვავებული როლი ენიჭება იმის მიხედვით, თუ რა დონეზე განისაზღვრება იგი და რა სახის პარტიული სისტემა მოქმედებს ქვეყანაში. დაბალი ბარიერი გამორიცხავს მხოლოდ უაღრესად მცირე ზომის დეკუფებებს, რაც კიდევ უფრო ართულებს სტაბილური უმრავლესობის ფორმირებას, ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ პარტიული სისტემა საკმაოდ ფრაგმენტირებულია, მაღალი ზღვარი არაერთ ამომრჩეველს წარმომადგენლობითობას ართმევს. აღნიშნული სხვადასხვა სიტუაციები მიუთითებს შესაძლო ვარიანტების მრავალფეროვნებაზე. შესაბამისად, სასამართლო კონკრეტულ ბარიერს ვერ შეაფასებს იმ საარჩევნო სისტემის გათვალისწინების გარეშე, რომლის შემადგენელი ნაწილიც არის ეს ბარიერი (*Yumak and Sadak v. Turkey* [GC], §§ 131-132).

68. რაც შეეხება, მაგალითად, ორი ალტერნატიული პირობის დაკმაყოფილებას - კუნძულის ინდივიდუალურ საარჩევნო ოლქში არჩევნებში მონაწილე ამომრჩეველთა კანონიერი ძალის მქონე ხმების მინიმუმ 30%-ის მიღება, ან მთლიან ავტონომიურ თემში არჩევნებში მონაწილე ამომრჩეველთა კანონიერი ძალის მქონე ხმების მინიმუმ 6%-ის მიღება - სასამართლომ ჩათვალა, რომ ასეთი სისტემა არა თუ არ წარმოადგენს დაბრკოლებას საარჩევნო კანდიდატურებისთვის, არამედ, იგი უზრუნველყოფს მცირე ზომის პოლიტიკური ფორმირებების დაცვას (*Federación nacionalista Canaria v. Spain* (dec.)). აღნიშნულის მსგავსად, სასამართლომ მიიჩნია, რომ 5%-იანი საარჩევნო ბარიერი, რომელიც კანდიდატთა სიამ უნდა გადალახოს იმისათვის, რომ არჩეულად ჩაითვალოს და მონაწილეობა მიიღოს მანდატების გადანაწილებაში, პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის შესაბამისი იყო, ვინაიდან იგი ხელს უწყობდა აზრთა საკმარისად წარმომადგენლობითი ნაკადების არსებობას და პარლამენტის გადაჭარბებულ ფრაგმენტაციის თავიდან აცილებას (*Partija "Jaunie Demokrāti" and Partija "Mūsu Zeme" v. Latvia* (dec.)).

69. ერთ-ერთ საქმეში, *Strack and Richter v. Germany* (dec.), სასამართლომ მიუთითა საარჩევნო ბარიერის შესახებ არსებულ პრეცედენტულ სამართალზე, კონვენციის საფუძველზე (§ 33). მან, ასევე, პირველად განიხილა საარჩევნო ბარიერის საკითხი პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის აქტიური ასპექტის ჭრილში, ვინაიდან საქმე ამომრჩევლების მიერ იყო აღძრული. მომჩივანი ასაჩივრებდა პირობას, რომლის მიხედვითაც პოლიტიკურმა პარტიამ ეროვნულ დონეზე არჩევნებში მონაწილე ამომრჩეველთა ხმების 5% უნდა მიიღოს იმისათვის, რომ შეძლოს ევროპულ პარლამენტში გერმანიისათვის მინიჭებული მანდატების მოთხოვნა. 2011 წელს გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლომ განაცხადა, რომ აღნიშნული საკანონმდებლო დებულება მოდიოდა "ძირითად კანონმდებლობასთან" წინააღმდეგობაში, თუმცა, მას 2009 წლის არჩევნების შედეგები არ გაუუქმებია.

სტრასბურგის სასამართლომ საჩივარი არ დააკმაყოფილა და დაადგინა, რომ ჩარევა დასახული მიზნის (პარლამენტის სტაბილურობის შენარჩუნება) პროპორციული იყო, იმ თავისუფალი შეფასების ფართო არეს გათვალისწინებით, რომლითაც სახელმწიფოები სარგებლობენ ასეთ საკითხებთან დაკავშირებით. მან აღნიშნა, რომ ევროკავშირი წევრ სახელმწიფოებს ცალსახად რთავდა ნებას, დაეწესებინათ არჩევნებში მონაწილე ამომრჩეველთა ხმების 5%-მდე საარჩევნო ზღვარი, ხოლო არაერთი წევრი სახელმწიფო იყენებდა ამ უფლებამოსილებას.

70. საქმე *Partei Die Friesen v. Germany* შეეხებოდა 5%-იან საარჩევნო ზღვარს, რომელიც ქვედა საქსონიის მხარემ დააწესა, საპარლამენტო მანდატების მისაღებად. მომჩივანი, პოლიტიკური პარტია, რომელიც ამ მხარეში უმცირესობის ჯგუფის ინტერესებს წარმოადგენდა, აცხადებდა, რომ 5%-იანი ზღვარი არღვევდა მის უფლებას, მონაწილეობა მიიღო არჩევნებში დისკრიმინაციის გარეშე და ითხოვდა გამონაკლისის დაშვებას. საკითხი ხვებოდა იმ მოვალეობების ქვეშ, რომელიც წევრ სახელმწიფოებს საარჩევნო კონტექსტში უმცირესობების დასაცავად ეკისრებათ. სასამართლომ მიიჩნია, რომ ეროვნული უმცირესობების დაცვის შესახებ 1998 წლის ჩარჩო-კონვენციის ჭრილში ინტერპრეტაციის შემთხვევაშიც კი - რომელიც ხაზს უსვამდა საზოგადოებრივ საქმეებში უმცირესობების მონაწილეობას - ევროპული კონვენცია არ აწესებდა აღნიშნულ კონტექსტში განსხვავებული მოპყრობის მოთხოვნას, უმცირესობების წარმომადგენელი პარტიების სასარგებლოდ. სასამართლომ არ დაადგინა კონვენციის მე-14 მუხლის დარღვევა, პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლთან ერთობლიობაში.

71. მეორეს მხრივ, საქმეში *Yumak and Sadak v. Turkey* [GC] სასამართლომ დაადგინა, რომ ზოგადად, 10%-იანი საარჩევნო ბარიერი გადაჭარბებული ჩანდა, და დაეთანხმა ევროპის საბჭოს ორგანოების მოსაზრებას, რომლებიც ზღვარის დაწევას უწევდნენ რეკომენდაციას. 10%-იანი საარჩევნო ბარიერი პოლიტიკურ პარტიებს გარკვეული ხრიკების გამოყენებას აიძულებდა, რაც არ უწყობდა ხელს საარჩევნო პროცესის გამჭვირვალობას. ამავდროულად, სასამართლო არ იყო დარწმუნებული, რომ, არჩევნების კონკრეტული პოლიტიკური კონტექსტის ჭრილში შეფასებისას და საკორექციო ზომებისა და სხვა გარანტიების არსებობის გათვალისწინებით - როგორცაა, საარჩევნო კოალიციის ფორმირება პოლიტიკურ პარტიებთან ერთად ან საკონსტიტუციო სასამართლოს როლი, რომელიც პრაქტიკაში აღნიშნული ბარიერის გავლენას ზღუდავდა - 10%-იანი საარჩევნო ბარიერს ჰქონდა გავლენა, რომელიც ზიანს აყენებდა მომჩივნებისათვის პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლით უზრუნველყოფილი უფლებების არსს.

72. საქმე *Cernea v. Romania* * შეეხებოდა შუალედურ არჩევნებში კანდიდატის სახით იმ პარტიების წევრთა მონაწილეობის აკრძალვას, რომლებიც პარლამენტში არ იყვნენ წარმოდგენილი. მომჩივანი აცხადებდა, რომ იგი განიცდიდა დისკრიმინაციას იმ პარტიებთან შედარებით, რომლებიც უკვე იყვნენ პარლამენტში წარმოდგენილი. სასამართლომ დაადგინა, რომ დასახულ მიზანს წარმოადგენდა პარლამენტის სტრუქტურის შენარჩუნება და პოლიტიკური ჯგუფების ფრაგმენტაციის თავიდან აცილება, რაც ამართლებდა ამ შეზღუდვის

არსებობას (§ 49). სასამართლომ, ასევე, დაადგინა, რომ მომჩივნის მიერ შუალედურ არჩევნებში კანდიდატად მონაწილეობის უფლებაზე დაწესებული შეზღუდვა ჯდება გონივრული პროპორციულობის ფარგლებში, იმის გათვალისწინებით, რომ შუალედური საპარლამენტო არჩევნები ერთი მანდატისთვის ჩატარდა, ხოლო მომჩივანს წინა საერთო არჩევნებში მონაწილეობის შესაძლებლობა ჰქონდა (§§ 50-51).

73. და ბოლოს, ხმების დათვლის პროცესში მოულოდნელმა და გაუთვალისწინებელმა ცვლილებამ, შესაძლოა, გამოიწვიოს პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევა. სასამართლომ აღნიშნული მუხლის დარღვევა დაადგინა საქმეში, სადაც პარლამენტარებს მანდატები ჩამოერთვათ მას შემდეგ, რაც სპეციალურმა უზენაესმა სასამართლომ საარჩევნო კოეფიციენტის გამოთვლასთან დაკავშირებით საკუთარ პრეცედენტულ სამართალს მოულოდნელად გადაუხვია. კერძოდ, ევროპულმა სასამართლომ გაითვალისწინა ის ფაქტი, რომ არჩევნების შემდეგ, პრეცედენტულ სამართალში განხორციელებულმა ცვლილებამ გამოიწვია ცარიელი ბიულეტენის მნიშვნელობა და წონა, რამაც გამოიწვია ელექტორატის მიერ საარჩევნო ყუთთან გამოხატული ნების შეცვლა. აღნიშნულმა, ასევე, შექმნა უთანასწორობა მოქმედი პარლამენტარების არჩევის ფორმის კუთხით ([Paschalidis, Koutmeridis and Zaharakis v. Greece](#)).

D. სხვა ლეგიტიმური მიზნები

74. პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლი არ შეიცავს ლეგიტიმური მიზნების ჩამონათვალს, რომელმაც, შესაძლოა გაამართლოს იმ უფლებებზე დაწესებული შეზღუდვა, რომელსაც აღნიშნული მუხლი უზრუნველყოფს. იგი, ასევე, არ მიუთითებს კონვენციის 8-11 მუხლებში ამომწურავად ჩამოთვლილ "ლეგიტიმურ მიზნებზე". შედეგად, ხელისშემკვრელ სახელმწიფოებს უფლება აქვთ, დაეყრდნონ სხვა მიზნებს, იმ პირობით, რომ კონკრეტულ გარემოებებში დადასტურდება მიზნის შესაბამისობა კანონის უზენაესობის პრინციპთან და კონვენციის ზოგად მიზნებთან ([Ždanoka v. Latvia](#) [GC], § 115).

75. სასამართლო ერთმანეთისაგან განარჩევს სახელმწიფოს მიმართ და მთავრობის მიმართ ლოიალურობას. სახელმწიფოს მიმართ ლოიალურობის უზრუნველყოფა, შესაძლოა, წარმოადგენდეს ლეგიტიმურ მიზანს, რომელიც ამართლებს საარჩევნო უფლებებზე დაწესებულ შეზღუდვას, თუმცა, მთავრობის მიმართ ლოიალურობის შემთხვევაში ასე არ არის ([Tănase v. Moldova](#) [GC], § 166). აღნიშნულის მსგავსად, ოფიციალური ენის საკმარისი ცოდნა, შესაძლოა, ლეგიტიმურ მიზანს ემსახურებოდეს ([Podkolzina v. Latvia](#)). სასამართლომ, ასევე, დაადგინა, რომ კანდიდატებზე დაკისრებული მოვალეობა, საპარლამენტო არჩევნებში მისაღებად წარმოადგინონ ზუსტი ინფორმაცია მათი დასაქმების ადგილის და პარტიის წევრობის შესახებ, ემსახურებოდა ამომრჩევლებისათვის ინფორმირებული არჩევანის გაკეთების შესაძლებლობის უზრუნველყოფას, კანდიდატის პროფესიონალურ და პოლიტიკურ გამოცდილებაზე დაყრდნობით. შესაბამისად, აღნიშნული ლეგიტიმურ მიზანს წარმოადგენდა ([Krasnov and Skuratov v. Russia](#)).

მეორეს მხრივ, კანდიდატის მიერ არჩევნებში მონაწილეობის შეზღუდვა მხოლოდ და მხოლოდ კანდიდატის მიერ წარმოდგენილი დეფექტური დოკუმენტის გამო, არაპროპორციული იყო და ლეგიტიმურ მიზანს არ ემსახურებოდა (*ibid.*, §§ 65-66).

76. სასამართლომ დაუშვებლად გამოაცხადა საჩივარი, რომელიც შეეხებოდა უაღრესად ტრადიციული პროტესტანტული პარტიის მოვალეობას, საკუთარი სია გაეხსნა ქალი კანდიდატებისათვის. სასამართლომ დაადგინა, რომ წევრ სახელმწიფოებში გენდერული თანასწორობისკენ განხორციელებული პროგრესი გამორიცხავდა სახელმწიფოს მიერ ისეთი იდეის მხარდაჭერას, რომლის მიხედვითაც ქალის როლი იყო მეორეხარისხოვანი, მამაკაცის როლთან შედარებით (*Staatkundig Gereformeerde Partij v. the Netherlands* (dec.)).

77. ამასთან, საქმეში *Melnitchenko v. Ukraine* მომჩივანს, უკრაინის მოქალაქეს, რომელსაც აშშ-ში ლტოლვილის სტატუსი ჰქონდა, უარი ეთქვა უკრაინის საპარლამენტო არჩევნებში კანდიდატად მონაწილეობაზე, იმ მოტივით, რომ მან ბინადრობის შესახებ ცრუ ინფორმაცია წარმოადგინა. არსებული კანონმდებლობის შესაბამისად, მომჩივანმა ინფორმაცია წარადგინა შიდა პასპორტის საფუძველზე, რომელსაც იგი კვლავ ფლობდა და რომელზეც მითითებული იყო, რომ იგი უკრაინაში ცხოვრობდა. კანდიდატის დასარეგისტრირებლად ბინადრობასთან დაკავშირებული პირობის დაწესება სასამართლომ მისაღებ პირობად მიიჩნია. ამავდროულად, მან აღნიშნა, რომ მომჩივანი მოქმედებდა ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად, რომელიც არ ითვალისწინებდა ქვეყანაში უწყვეტი ბინადრობის მოთხოვნას. ამასთან, მომჩივანი იმყოფებოდა ისეთ მდგომარეობაში, სადაც მას შეეძლო დარჩენილიყო უკრაინაში, რა შემთხვევაშიც მას დაემუქრებოდა ფიზიკური ზიანის საფრთხე და შესაბამისად, იგი ვეღარ შეძლებდა პოლიტიკური უფლებების განხორციელებას, ან ქვეყნიდან წასულიყო, რა შემთხვევაშიც მოხდებოდა მისი კანდიდატურის დისკვალიფიკაცია. ამრიგად, სასამართლომ დაადგინა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევის არსებობა.

78. საქმე *Antonenko v. Russia* (dec.) შეეხებოდა მომჩივანს, რომელსაც სასამართლომ საპარლამენტო არჩევნებში მონაწილეობის მიღება აუკრძალა არჩევნებამდე ერთი დღით ადრე. მიზეზად სასამართლო ფინანსურ დარღვევებსა და არასამართლიან საარჩევნო კამპანიას ასახელებდა. მომჩივანი კანდიდატურის გაუქმების შესახებ გადაწყვეტილებას კი არ ასაჩივრებდა, არამედ, იმ ფაქტს, რომ აღნიშნული გადაწყვეტილება საარჩევნო უბნების გახსნამდე ცოტა ხნით ადრე იქნა მიღებული. ევროკულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ გამოყენებული ვადები შიდასახელმწიფოებრივ კანონმდებლობასთან შესაბამისობაში იყო და გასაჩივრების საფუძველი არ არსებობდა, ვინაიდან თავად გადაწყვეტილება არ ყოფილა გასაჩივრებული.

79. სასამართლო არაერთ შემთხვევაში დაეთანხმა მოსაზრებას იმის თაობაზე, რომ პოტენციური კანდიდატების გამორიცხვა შესაძლებელია მათ მიერ დაკავებული თანამდებობების გამო. საქმეში *Gitonas and Others v. Greece*, კანონმდებლობა გარკვეული კატეგორიის საჯარო თანამდებობებზე მომუშავე პირებს - მათ შორის, საჯარო სამართლის პირებისა და საჯარო დაწესებულებების შტატიან საჯარო

მოხელეებს - უკრძალავდა არჩევნებში კანდიდატად კენჭის ყრას და არჩევას იმ ნებისმიერ ოლქში, სადაც ისინი თავიანთ მოვალეობებს ასრულებდნენ სამ თვეზე მეტი ხნის ვადით, არჩევნებამდე სამი წლის მანძილზე: საჯარო მოსამსახურეთა სხვა კატეგორიებისგან განსხვავებით, აღნიშნული კატეგორიის შემთხვევაში, დისკვალიფიკაცია ძალაში რჩებოდა კანდიდატის მიერ არჩევნებში მონაწილეობის მიღებამდე გადადგომის შემთხვევაშიც. სასამართლომ დაადგინა, რომ არსებული ზომა ორ მიზანს ემსახურებოდა, კერძოდ: უზრუნველყოფა იმისა, რომ სხვადასხვა პოლიტიკური მრწამსის მქონე კანდიდატებმა ისარგებლონ გავლენის თანაბარი საშუალებებით და ელექტორატი დაცული იქნას საჯარო მოხელეების მიერ ზეწოლისგან. მომდევნო წელს, სასამართლომ კიდევ ერთხელ აღნიშნა, რომ ადგილობრივი მთავრობის გარკვეული კატეგორიის მოხელეთა მონაწილეობის აკრძალვა პოლიტიკური საქმიანობის სხვადასხვა ფორმებში ემსახურებოდა სხვების, როგორც საბჭოს წევრების, ისე ელექტორატის ეფექტური ადგილობრივი პოლიტიკური დემოკრატიის უფლების დაცვის ლეგიტიმურ მიზანს. ვინაიდან შეზღუდვა მოქმედებდა მხოლოდ იმ ვადით, რა ვადითაც მომჩივნები იკავებდნენ იმ თანამდებობებს, რომელიც პოლიტიკურ შეზღუდვას ექვემდებარებოდა, ზომები იყო პროპორციული (*Ahmed and Others v. the United Kingdom*). საქმეში *Briķe v. Latvia* სასამართლომ დამატებით მიუთითა, რომ ვინაიდან საჯარო მოხელეებზე დაწესებული შეზღუდვა წარმოადგენდა პროპორციულ რეაგირებას საჯარო სამსახურის დამოუკიდებლობის მოთხოვნაზე, აღნიშნული განსაკუთრებით მოსამართლეებს შეეხებოდა და მათ შემთხვევაში, შეზღუდვის მიზანი იყო მოქალაქეებისათვის კონვენციის მე-6 მუხლით დაცული უფლებების უზრუნველყოფა. ამრიგად, სასამართლოს დასკვნით, კონვენციით გარანტირებული უფლებების არსი არ ირღვეოდა, რადგან მოსამართლეს შეეძლო გადამდგარიყო თანამდებობიდან იმისათვის, რომ არჩევნებში ეყარა კენჭი.

80. საქმე *Dupré v. France* (*dec.*) შეეხებოდა 2011 წელს, ლისაბონის ხელშეკრულების ძალაში შესვლის შემდგომ, ორი დამატებითი ფრანგი წარმომადგენლის არჩევას ევროპულ პარლამენტში, შუალედურად. საფრანგეთის მთავრობამ სამი შესაძლებლობიდან აირჩია ახალი ევროპარლამენტარების ეროვნული ასამბლეის მიერ დანიშვნის შესაძლებლობა, ეროვნული ასამბლეის წევრებიდან არჩევის გზით, რის შედეგადაც მომჩივანს არჩევნებში კენჭისყრის შესაძლებლობა არ მოეცა. სასამართლო დაეთანხმა მოსაზრებას იმის თაობაზე, რომ ამ ტიპის დანიშვნას გააჩნდა ლეგიტიმური მიზანი, დაბალი მონაწილეობის რისკის, მხოლოდ ორი მანდატისთვის გაწეული მაღალი დანახარჯებისა და ორგანიზაციული სირთულის გათვალისწინებით (§ 25). ვინაიდან აღნიშნულ ზომას შეზღუდული გავლენა ჰქონდა, სასამართლომ დაადგინა, რომ იგი დასახული ლეგიტიმური მიზნის პროპორციული იყო.

81. ამავდროულად, არჩევნებში კანდიდატად მონაწილეობის უფლებაზე დაწესებული შეზღუდვა, მაშინაც კი, თუ იგი ლეგიტიმურ მიზანს ემსახურება, ამ უფლებას ძალადაკარგულს არ უნდა ხდიდეს იმის გამო, რომ შესაბამისი პირობები დაგვიანებით ან მოულოდნელად იქნა შემოდებული ან იმის გამო, რომ ეს პირობები არ არის საკმარისად მკაფიო. საქმეში *Lykourazos v. Greece*

კანონმდებლობა, რომელიც ყველა პროფესიულ საქმიანობას შეუთავსებელს ხდიდა პარლამენტარის უფლება-მოვალეობებთან, დაუყოვნებლივ იქნა გამოყენებული არსებული საკანონმდებლო ორგანოს მიმართ და პარლამენტარებს თავიანთი მანდატების დათმობა მოუწიათ იმის მიუხედავად, რომ აღნიშნული შეუთავსებლობა არ ყოფილა არჩევნებამდე გამოცხადებული. არ არსებობდა რაიმე მწვავე საჭიროება, რაც გაამართლებდა აბსოლუტური დისკვალიფიკაციის დაუყოვნებელ გამოყენებას. სასამართლო პირველად დაეყრდნო ლეგიტიმური მოლოდინის პრინციპს და დაადგინა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევა. სასამართლომ ეს პრინციპი კიდევ ერთხელ გამოიყენა საქმეში [Ekoglasnost v. Bulgaria](#). საარჩევნო კანონმდებლობაში შეტანილი სამი ახალი პირობა, როგორც ასეთი, პრობლემას არ წარმოადგენდა, თუმცა, იმის გამო, რომ ეს პირობები დაგვიანებით იქნა მიღებული, მომჩივანს მათ შესასრულებლად მხოლოდ 1 თვე ჰქონდა. სასამართლომ მიიჩნია, რომ არჩევნებში მონაწილეობის პირობები, რომელიც პოლიტიკურ ჯგუფებზე ვრცელდებოდა, ძირითადი საარჩევნო წესების შემადგენელი ნაწილი იყო. ამრიგად, ამ პირობებს, დროის თვალსაზრისით, უნდა გააჩნდეს იგივე სტაბილურობა, რაც საარჩევნო სისტემის სხვა ძირითად ელემენტებს გააჩნია. სასამართლომ დაადგინა, რომ ის დებულებები, რომლის საფუძველზეც სამღვდელოების ყოფილ წევრს უარი ეთქვა არჩევნებში კანდიდატად მონაწილეობაზე, არ იყო საკმარისად ზუსტი და შესაბამისად, იყო განუჭვრეტელი, რის გამოც დებულებები საარჩევნო ორგანოებს თავისუფალი შეფასების ზედმეტად ფართო არეს ანიჭებდნა და შეზღუდვის თვითნებურად გამოყენების მნიშვნელოვან შესაძლებლობას ქმნიდა ([Seyidzade v. Azerbaijan](#)).

E. საარჩევნო კამპანიიდან...

82. იმისათვის, რომ პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლით გარანტირებული უფლებები იყოს ეფექტური, ისინი დაცული უნდა იქნას არა მხოლოდ კანდიდატების მიმართ, არამედ, საარჩევნო კამპანიის კონტექსტშიც.

83. არაერთ საქმეში, რომელიც კონვენციის მე-10 მუხლს შეეხებოდა, სასამართლომ ხაზგასმით აღნიშნა თავისუფალი არჩევნების უფლებასა და გამოხატვის თავისუფლებას შორის მჭიდრო კავშირი. სასამართლომ დაადგინა, რომ ეს უფლებები, განსაკუთრებით კი პოლიტიკური დებატის თავისუფლება, ერთად ქმნის ნებისმიერი დემოკრატიული სისტემის ქვაკუთხედს. ეს ორი უფლება ურთიერთდაკავშირებულია და მოქმედებს ერთმანეთის გასამყარებლად: მაგალითად, გამოხატვის თავისუფლება ერთ-ერთი "პირობაა", რომელიც აუცილებელია "ხალხის ნება-სურვილის თავისუფალი გამოხატვის უზრუნველსაყოფად, საკანონმდებლო ორგანოს არჩევისას". სწორედ ამიტომ, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ არჩევნებამდე პერიოდში დაშვებული იყოს ნებისმიერი სახის მოსაზრებებისა და ინფორმაციის თავისუფალი მიმოცვლა ([Bowman v. the United Kingdom](#), § 42).

84. ვინაიდან ეს უფლებები ერთმანეთზეა დამოკიდებული, მე-10 მუხლის საფუძველზე განხილულ იქნა არაერთი საქმე, რომელიც საარჩევნო კამპანიებს

შეეხებოდა. მაგალითად, სასამართლომ დაადგინა მე-10 მუხლის დარღვევა, სატელევიზიო არხისათვის მცირე ზომის პოლიტიკური პარტიის რეკლამის ეთერში გაშვებისთვის ჯარიმის დაკისრების გამო, იმ კანონმდებლობის საფუძველზე, რომელიც სატელევიზიო ეთერში ნებისმიერი სახის პოლიტიკური რეკლამის განთავსებას კრძალავდა ([TV Vest AS and Rogaland Pensjonistparti v. Norway](#)). ამავდროულად, საქმეში, რომელიც შეეხებოდა საარჩევნო კომისიის მიერ გაფრთხილების გამოცხადებას ქალი პოლიტიკოსისათვის, იმის გამო, რომ მან წინასაარჩევნო პერიოდში, პირდაპირ ეთერში თავის ოპონენტს "ქურდი" უწოდა იმ დროს, ოპონენტის იქ არ ყოფნის პირობებში, სასამართლოს მე-10 მუხლის დარღვევა არ დაუდგენია ([Vitrenko and Others v. Ukraine](#)).

85. ამავდროულად, ისეთი საქმეები, რომელიც შეეხება, კერძოდ, საეთერო დროის განაწილებას წინასაარჩევნო კამპანიის პერიოდში, შესაძლოა, წარმოშობდეს პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევის საკითხს. საქმეში, რომელიც შეეხებოდა სხვადასხვა კანდიდატებისათვის გამოყოფილი საეთერო დროის თანასწორობას, სასამართლომ აღნიშნა, რომ პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლი ითვალისწინებდა საარჩევნო უფლებების განხორციელებისას ყველა მოქალაქის თანასწორად მოპყრობის პრინციპს, თუმცა, იგი არ უზრუნველყოფდა, როგორც ასეთი, პოლიტიკური პარტიის მიერ წინასაარჩევნო პერიოდში რადიოს ან ტელევიზიის საეთერო დროის მიღების უფლებას. ამავდროულად, გამონაკლის შემთხვევებში, შესაძლოა, წამოიჭრას აღნიშნული დებულების დარღვევის საკითხი - მაგალითად, თუ არჩევნების წინ რომელიმე პარტიას საერთოდ უარი ეთქვა პოლიტიკურ საეთერო დროზე მაშინ, როდესაც სხვა პარტიებს ამ მიზნით საეთერო დრო გამოუყვეს ([Partija "Jaunie Demokrāti" and Partija "Mūsu Zeme" v. Latvia](#) (dec.)).

86. საქმეში [Communist Party of Russia and Others v. Russia](#), სასამართლომ იმსჯელა, ჰქონდა თუ არა სახელმწიფოს პიზიტიური მოვალეობა, პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის თანახმად, უზრუნველყო მედიის მიერ გაშუქებული ინფორმაციის ობიექტურობა და "თავისუფალი არჩევნების" სულისკვეთებასთან შესაბამისობა, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ განზრახ მანიპულაციის პირდაპირი მტკიცებულება არ არსებობდა. სასამართლომ დაადგინა, რომ საარჩევნო დაცვის საშუალებების არსებული სისტემა საკმარისი იყო იმისათვის, რომ დაეკმაყოფილებინა სახელმწიფოს პროცედურული პოზიტიური მოვალეობები. რაც შეეხება მოვალეობის მატერიალურ ნაწილსა და პრეტენზიას იმის შესახებ, რომ სახელმწიფოს უნდა უზრუნველყო აუდიო-ვიზუალური მედიის ნეიტრალურობა, სასამართლომ მიიჩნია, რომ სახელმწიფომ გადადგა გარკვეული ნაბიჯები ტელევიზიის მიერ ოპოზიტიური პარტიებისა და კანდიდატების გაშუქების გარანტირებისა და მედიის სარედაქციო დამოუკიდებლობისა და ნეიტრალიტეტის უზრუნველყოფის მიზნით. ეს ნაბიჯები, შესაძლოა, არ უზრუნველყოფდა *de facto* თანასწორობას, თუმცა, ვერ ჩაითვლებოდა დადგენილად, რომ სახელმწიფომ ვერ შეასრულა ამ სფეროში დაკისრებული პოზიტიური მოვალეობები იმ დოზით, რომ დაირღვა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლი.

87. საქმეში [Oran v. Turkey](#) მომჩივანი აცხადებდა, რომ მან, როგორც დამოუკიდებელმა კანდიდატმა, სხვა პოლიტიკური პარტიებისგან განსხვავებით,

ვერ შეძლო, ესარგებლა თურქული რადიოს და ტელევიზიის საეთერო დროით, მათ მიერ მთელი ქვეყნის მასშტაბით საარჩევნო პროცესების გაშუქების ფარგლებში. სასამართლომ მიიჩნია, რომ პოლიტიკური პარტიებისგან განსხვავებით, მომჩივანს, როგორც დამოუკიდებელ კანდიდატს ჰქონდა მხოლოდ იმ ოლქის ამომრჩევლებისათვის მიმართვის უფლება, სადაც იგი იყრიდა კენჭს. ამასთან, მას შეეძლო გამოეყენებინა სხვა არსებული სააგიტაციო მეთოდები, რომელიც ხელმისაწვდომი იყო ყველა არა-პარტიული, დამოუკიდებელი კანდიდატისთვის, შესაბამის დროს. ამრიგად, სასამართლომ არ დაადგინა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევა.

88. და ბოლოს, საქმეში [Uspaskich v. Lithuania](#) მომჩივანი იყო პოლიტიკოსი, რომელიც ასაჩივრებდა იმ ფაქტს, რომ შინაპატიმრობამ (პოლიტიკური კორუფციასთან დაკავშირებით დაწყებული სისხლის სამართლებრივი გამოძიების ფარგლებში) მას არ მისცა საკანონმდებლო ორგანოს არჩევნებში მონაწილეობის შესაძლებლობა, სხვა კანდიდატებთან თანასწორობის საფუძველზე. სასამართლომ არ დაადგინა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევა. მან განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია იმ ფაქტს, რომ მომჩივანს, სურვილის შემთხვევაში, შეეძლო კამპანიის სახლიდან წარმოება. იმის გათვალისწინებით, რომ მომჩივანი კარგად ცნობილი პოლიტიკოსი იყო, ხოლო მისი პარტიის წევრები ამომრჩევლებთან პირისპირ გამართულ შეხვედრებში მონაწილეობდნენ, შინაპატიმრობას არჩევნებში მონაწილეობისთვის ხელი არ შეუშლია იმდენად, რომ ამას გავლენა ჰქონოდა საბოლოო შედეგზე. ამასთან, შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობა ითვალისწინებდა საარჩევნო საკითხებზე ინდივიდუალური სარჩელებისა და საჩივრების სისტემას, ხოლო მომჩივანმა სამართლებრივი დაცვის აღნიშნული საშუალებით ისარგებლა.

F. ... სამსახურებრივი უფლება-მოვალეობების შესრულებამდე

89. 1984 წლის შემდეგ, ადამიანის უფლებათა ევროპული კომისია აცხადებდა, რომ პიროვნების მიერ არჩევნებში კანდიდატად მონაწილეობის უფლების ქონა არ იყო საკმარისი, არამედ, მას, ასევე, უნდა ჰქონოდა, ხალხის მიერ არჩევის შემდგომ, შესაბამისი თანამდებობის დაკავების უფლება. წინააღმდეგ შემთხვევაში, არჩევნებში კანდიდატად მონაწილეობის უფლება აზრს დაკარგავდა ([M. v. the United Kingdom](#), კომისიის გადაწყვეტილება). ამავე საქმეში კომისიამ, ასევე, პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევად არ მიიჩნია ის ფაქტი, რომ არჩეულ პარლამენტარს არ შეეძლო თანამდებობის დაკავება იმის გამო, რომ იგი უცხო ქვეყნის საკანონმდებლო ორგანოს წევრი იყო.

90. თურქეთის წინააღმდეგ აღძრულ სამ საქმეში სასამართლომ იმსჯელა იმ შედეგებზე, რაც პოლიტიკური პარტიების აკრძალვამ მოუტანა ამ პარტიების წევრ პარლამენტარებს. საქმეში [Sadak and Others v. Turkey \(no. 2\)](#) პოლიტიკური პარტიის აკრძალვა მოხდა სახელმწიფოს ტერიტორიული მთლიანობისა და ერთიანობის დარღვევის გამო. პარლამენტარებმა, რომლებიც ამ პარტიას მიეკუთვნებოდნენ, ავტომატურად დათმეს თავიანთი მანდატები. სასამართლომ მიიჩნია, რომ ოპოზიციური პარლამენტარის გამოხატვის თავისუფლებაში ჩარევა

განსაკუთრებით მკაცრ ზედამხედველობას საჭიროებდა. მომჩივნების მიერ საპარლამენტო მანდატების დაკარგვა იყო ავტომატური და მათი პერსონალური პოლიტიკური საქმიანობისგან დამოუკიდებელი. ამრიგად, იგი წარმოადგენდა უაღრესად მკაცრ ზომას და არ იყო მითითებული ლეგიტიმური მიზნის პროპორციული.

91. საქმეში [Kavakçı v. Turkey](#) მომჩივანს დროებით შეეზღუდა პოლიტიკური უფლებები იმის გამო, რომ პარტიამ, რომელსაც იგი მიეკუთვნებოდა, საბოლოოდ აკრძალული იქნა. სასამართლომ მიიჩნია, აღნიშნულ ზომებს თურქული პოლიტიკური რეჟიმის სეკულარული ბუნების შენარჩუნების მიზანი ჰქონდა, ხოლო თურქეთში დემოკრატიული რეჟიმის პრინციპის მნიშვნელობის გათვალისწინებით, ეს ზომები არეულობის თავიდან აცილებისა და სხვების უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვის ლეგიტიმურ მიზანს ემსახურებოდა. რაც შეეხება სანქციის პროპორციულობას, იმ დროისათვის მოქმედ საკონსტიტუციო დებულებებს, რომელიც პოლიტიკური პარტიის აკრძალვას შეეხებოდა, ფართო მოქმედების სფერო ჰქონდა. შესაძლებელი იყო პოლიტიკური პარტიის წევრის ნებისმიერი ქმედებისა თუ განცხადების პარტიისათვის მიწერა, დადგენა იმისა, რომ პარტია ანტი-კონსტიტუციური საქმიანობის ცენტრს წარმოადგენდა და პარტიის აკრძალვის შესახებ გადაწყვეტილების მიღება. არ განირჩეოდა სადაო საქმიანობაში პარტიის წევრთა მონაწილეობის სხვადასხვა ხარისხი. ამასთან, პარტიის გარკვეულ წევრებს, რომლებიც მომჩივნის მსგავს სიტუაციაში იმყოფებოდნენ, კერძოდ, პრეზიდენტსა და ვიცე-პრეზიდენტს, სანქციები არ დაკისრებიათ. შესაბამისად, სასამართლომ დაადგინა, რომ სანქცია არ იყო პროპორციული, ხოლო მომჩივნის მიმართ დარღვეულ იქნა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლი.

92. კიდევ ერთი საქმე შეეხებოდა პარლამენტარს იმავე პარტიიდან, რომელმაც, ასევე, დაკარგა საკუთარი მანდატი. სასამართლომ საქმეში დაადგინა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევა, თუმცა, ინტერესით აღნიშნა იმ საკონსტიტუციო შესწორების მიღება, რომელიც პარლამენტარების სტატუსს ამყარებდა და სავარაუდოდ, პარტიის აკრძალვის საფუძველით პარლამენტარების დისკვალიფიკაციის შემთხვევების სიხშირეს შეამცირებდა ([Sobacı v. Turkey](#)).

93. საქმეში [Lykourazos v. Greece](#) სასამართლომ დაადგინა, რომ ახალი პროფესიული შეუთავსებლობა, რომელიც პარლამენტარებზე ვრცელდებოდა, არჩევნებამდე არ ყოფილა გამოცხადებული და მან, მომჩივნის თანამდებობაზე ყოფნის პერიოდში, გამოიწვია როგორც მომჩივნის, ისე იმ ამომრჩევლის განცვიფრება, რომელმაც არჩევნებში მის კანდიდატურას დაუჭირა მხარი. სასამართლომ მიიჩნია, რომ მომჩივნის არჩევის კონსტიტუციის ახალი მუხლის საფუძველზე შეფასებით, რომელიც 2003 წელს შევიდა ძალაში, იმ ფაქტის გათვალისწინების გარეშე, რომ მისი არჩევა მანამდე იყო აბსოლუტურად ლეგიტიმური, მოსამართლემ მომჩივანს წაართვა მანდატი, ხოლო მის ამომრჩევლებს კი კანდიდატი, რომელიც მათ თავისუფალ და დემოკრატიულ არჩევნებში აირჩიეს, როგორც მათი წარმომადგენელი მომდევნო ოთხის წლის განმავლობაში, რაც ლეგიტიმური მოლოდინის პრინციპის უგულვებლყოფას წარმოადგენდა. აღნიშნულის მსგავსად,

საქმეში [*Paschalidis, Koutmeridis and Zaharakis v. Greece*](#) სასამართლომ დაადგინა, რომ პრეცედენტიდან გაუთვალისწინებელი გადახვევა, არჩევნების შემდგომ პერიოდში, საარჩევნო კოეფიციენტის გამოთვლასთან დაკავშირებით, რამაც გამოიწვია არაერთი არჩეული პარლამენტარის დისკვალიფიკაცია, პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევას მოიცავდა.

94. საქმეში [*Paunović and Milivojević v. Serbia*](#) სასამართლომ იმსჯელა პოლიტიკური პარტიების პრაქტიკაზე, რომელიც გულისხმობდა თანამდებობის დაკავებამდე პარლამენტში არჩეული პარტიის წევრების მიერ გათავისუფლების თაობაზე განცხადებების ხელმოწერას, თარიღის გარეშე; ამრიგად, პარტიას შეეძლო აღნიშნული წევრების თანამდებობიდან განთავისუფლება ნებისმიერ დროს, მათი ნების გარეშე. სასამართლომ მიიჩნია, რომ მიუხედავად იმისა, რომ გათავისუფლების თაობაზე განცხადებას წარადგენდა პარტია, მხოლოდ პარლამენტს ჰქონდა მანდატის ჩამორთმევის უფლება. შესაბამისად, გათავისუფლების თაობაზე განცხადების დაკმაყოფილებით სწორედ სახელმწიფო ართმევდა პარლამენტარებს თავიანთ მანდატს. ამრიგად, იმ პარლამენტარის საჩივარი, რომელმაც მანდატი დაკარგა, *ratione personae* დასაშვები იყო. შემდგომ, სასამართლომ დაადგინა, რომ სადაო პრაქტიკა შიდასახელმწიფოებრივ კანონმდებლობას ეწინააღმდეგებოდა, რომლის თანახმადაც გათავისუფლების შესახებ განცხადება პირადად პარლამენტარმა უნდა წარადგინოს. შესაბამისად, მომჩივნის წინააღმდეგ დარღვეულ იქნა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლი. საქმე [*Occhetto v. Italy*](#) (dec.) შეეხებოდა ევროპულ პარლამენტში მანდატის დატოვებას. მას შემდეგ, რაც მომჩივანმა ხელი მოაწერა მანდატის დატოვების დოკუმენტს, იმ პოლიტიკური მოძრაობის თანა-დამფუძნებელთან შეთანხმებით, რომელსაც იგი მიეკუთვნებოდა, მან გადაწყვეტილება შეცვალა. თუმცა, ამ დროს მომჩივნის თანამდებობა უკვე დაკავებული ჰქონდა სიაში რიგით მომდევნო კანდიდატს. სასამართლომ დაადგინა, რომ არჩევნის შემდეგ კანდიდატს ჰქონდა უფლება და არა მოვალეობა, რომ საკანონმდებლო ორგანოში დაეკავებინა თანამდებობა. ნებისმიერ კანდიდატს შეეძლო, პოლიტიკური ან პირადი მიზნების გამო, იმ თანამდებობის დატოვება, რომელზეც აირჩიეს, ხოლო გადადგომის დარეგისტრირების შესახებ გადაწყვეტილება არ ეწინააღმდეგებოდა საყოველთაო საარჩევნო უფლებას. სასამართლომ დამატებით აღნიშნა, რომ გათავისუფლების თაობაზე განცხადების უკან გამოთხოვნაზე უარი ემსახურებოდა საარჩევნო პროცესში სამართლებრივი განჭვრეტადობის ლეგიტიმურ მიზანს და სხვების, კერძოდ კი სიაში რიგით მომდევნო კანდიდატის უფლებების დაცვას. მომჩივანმა სურვილი წერილობით და არაორაზროვნად გამოხატა და მან დააფიქსირა, რომ მანდატის დატოვების გადაწყვეტილება იყო საბოლოო. და ბოლოს, შიდა სამართალწარმოების ფარგლებში - ევროკავშირის კანონმდებლობასთან შესაბამისად - მომჩივანს ჰქონდა შესაძლებლობა, წარმოედგინა არგუმენტები, რომელსაც საჭიროდ ჩათვლიდა საკუთარი პოზიციის გასამყარებლად. ამრიგად, სასამართლომ არ დაადგინა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევა.

IV. არჩევნების შედეგების დამუშავება

95. სასამართლომ არჩევნების შემდგომ პერიოდთან დაკავშირებული საკითხები, მათ შორის, ხმების დათვლა და აღრიცხვა და შედეგების ამსახველი დოკუმენტაციის გადაცემა განიხილა საქმეში *Davydov and Others v. Russia*, რომელიც შეეხებოდა შესაძლო ფედერალურ საკანონმდებლო და მუნიციპალურ არჩევნებში სავარაუდოდ არსებულ ხარვეზებს. მომჩივნებმა ამ არჩევნებში მონაწილეობა მიიღეს სხვადასხვა რანგში: ზოგი მათგანი საარჩევნო სიებში იყო რეგისტრირებული, ზოგი საკანონმდებლო ასამბლეის არჩევნებში კანდიდატად იყრიდა კენჭს (შესაბამისად, საქმე შეეხებოდა თავისუფალი არჩევნების უფლების როგორც აქტიურ, ისე პასიურ ასპექტს), ხოლო დანარჩენები საარჩევნო კომისიების წევრები ან დამკვირვებლები იყვნენ.

96. სასამართლომ მიუთითა ვენეციის კომისიის რეკომენდაციაზე და დაადგინა, რომ არჩევნების შემდგომ ეტაპებზე უნდა არსებობდეს ზუსტი პროცედურული დაცვის საშუალებები; პროცესი უნდა იყოს გამჭვირვალე და ღია, ხოლო დამკვირვებლებს ყველა პარტიიდან, მათ შორის, ოპოზიციის წარმომადგენლებს, უნდა ჰქონდეთ მონაწილეობის მიღების უფლება. ამავდროულად, სასამართლომ აღნიშნა, რომ პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლი არ წარმოადგენდა საარჩევნო საკითხების კოდექსს, რომლის მიზანია საარჩევნო პროცესის ყველა ასპექტის დარეგულირება. შესაბამისად, სასამართლოს ზედამხედველობის დონე წინამდებარე საქმეში დამოკიდებული იყო თავისუფალი არჩევნების უფლების ასპექტზე. უფრო მკაცრი ზედამხედველობა რეზერვირებული უნდა იქნას საყოველთაო საარჩევნო უფლების პრინციპიდან გადახვევის შემთხვევებთან დაკავშირებით, ხოლო იმ შემთხვევაში, როდესაც გამოყენებული ღონისძიება კანდიდატებს არჩევნებში მონაწილეობას უზღუდავს, სახელმწიფოებს თავისუფალი შეფასების არე უნდა მიენიჭოთ. ნაკლებად მკაცრი ზედამხედველობა ვრცელდება ხმის დათვლისა და შეჯამების უფრო ტექნიკურ ეტაპზე, იმ შემთხვევაში, თუ დაცულია საარჩევნო ადმინისტრაციის თანასწორობის, გამჭვირვალობის, მიუკერძოებლობისა და დამოუკიდებლობის ზოგადი პრინციპი.

თავისუფალი არჩევნების კონცეფციას საფრთხე შეექმნება იმ შემთხვევაში, თუ (i) არსებობს ისეთი პროცედურული დარღვევის მტკიცებულება, რომელსაც შეუძლია, შეაფერხოს ხალხის ნება-სურვილის თავისუფალი გამოხატვა, მაგალითად, ამომრჩეველთა ნების უხეში დამახინჯების გზით; და (ii) როდესაც საჩივრების ეფექტურად განხილვა არ ხდება ეროვნულ დონეზე (თუმცა, სასამართლოსათვის მისაღებია გასაჩივრების შესაძლებლობის შეზღუდვა ინდივიდუალური ამომრჩევლისთვის, მაგალითად, ამომრჩეველთა ქვორუმის დაწესების გზით) (§§ 283-288).

97. აღნიშნულ საქმეში სასამართლომ დაადგინა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევა შემდეგი გარემოებების გამო: მომჩივნებმა როგორც შიდასახელმწიფოებრივ ორგანოებს, ისე ევროპულ სასამართლოს მიმართეს საფუძვლიანი საჩივრით იმის შესახებ, რომ არჩევნების სამართლიანობა სერიოზულად დაირღვა ხმების ხელახლა დათვლის პროცედურის გამო (§§ 310-

311). ასეთმა ხარვეზებმა, შესაძლოა, გამოიწვიოს ამომრჩეველთა ნების უხეში დამახინჯება ყველა შესაბამის საარჩევნო ოლქში. მიუხედავად ამისა, ხმების ხელახლა დათვლის შესახებ მომჩივანთა საჩივრები შიდასახელმწიფოებრივ ორგანოებს, - ე.ი. საარჩევნო კომისიებს, პროკურატურას, მოკვლევის კომისიებს ან სასამართლოს, ეფექტურად არ განუხილავთ (§§ 336-337).

V. საარჩევნო დავები

98. სასამართლოს მიერ განხილული არაერთი საქმე შეეხებოდა საარჩევნო დავებს. თუმცა, ამ საკითხის განხილვა კონვენციის მე-6 მუხლის საფუძველზე შეუძლებელია, ვინაიდან სასამართლოს თანახმად, აღნიშნული მუხლი საარჩევნო დავებზე არ ვრცელდება. სასამართლოს მოსაზრებით, მომჩივნის უფლება, კანდიდატად მიეღო მონაწილეობა საფრანგეთის ეროვნული ასამბლეის არჩევნებში და შეენარჩუნებინა თავისი თანამდებობა იყო პოლიტიკური და არა "სამოქალაქო", მე-6 მუხლის პირველი პუნქტის მნიშვნელობის ფარგლებში, იმდენად, რამდენადაც აღნიშნული უფლების განხორციელების გზებთან დაკავშირებული დავები პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის მოქმედების ფარგლებს გარეთ ხვდება (*Pierre-Bloch v. France*, § 50). ამასთან, საარჩევნო წესებთან შეუსაბამობისთვის დაკისრებული სანქციებს არ აქვს რაიმე შემხებლობა მე-6 მუხლის სისხლის სამართლებრივ ნაწილთან (*ibid.*, § 61). საქმეში *Geraguyn Khorhurd Patgamavorakan Akumb v. Armenia* მომჩივანი არა-სამთავრობო ორგანიზაცია საპარლამენტო არჩევნებს მონიტორინგს უწევდა. იგი ასაჩივრებდა ცენტრალური საარჩევნო კომისიის მიერ სხვადასხვა დოკუმენტების გადაცემის მოვალეობის შეუსრულებლობას. სასამართლოს მოსაზრებით, საქმის წარმოების შედეგები არ იყო გადამწყვეტი არა-სამთავრობო ორგანიზაციის სამოქალაქო უფლებებისათვის და შესაბამისად, იგი არ ხვდებოდა კონვენციის მე-6 მუხლის პირველი პუნქტის მოქმედების სფეროში.

99. ამავდროულად, რამოდენიმე შემთხვევაში, სასამართლომ საარჩევნო პროცესის კონტექსტში დაცვის ეფექტური საშუალების არ-არსებობა კონვენციის მე-13 მუხლის ჭრილში განიხილა. სასამართლომ მიუთითა, რომ საარჩევნო საკითხებში მხოლოდ ის დაცვის საშუალებები ითვლება ეფექტურად, რომელსაც შეუძლია უზრუნველყოს დემოკრატიული პროცესის სათანადო ფუნქციონირება (*Petkov and Others v. Bulgaria*). საქმეში *Petkov and Others v. Bulgaria*, მომჩივნების სახელები ამოიღეს კანდიდატების სიიდან არჩევნების დღემდე 10 დღით ადრე, სამი თვის წინ მიღებული კანონმდებლობის საფუძველზე. აღნიშნული გადაწყვეტილება, შემდგომ, ძალადაკარგულად გამოცხადდა, თუმცა, საარჩევნო ორგანოებმა მომჩივნები კანდიდატთა სიაში არ აღადგინეს. შესაბამისად, მათ ვერ მიიღეს არჩევნებში მონაწილეობა. სასამართლომ მიიჩნია, რომ ვინაიდან არჩევნების კონტექსტში ხელმისაწვდომი დაცვის საშუალება მხოლოდ მატერიალურ კომპენსაციას ითვალისწინებდა, იგი კონვენციის მე-13 მუხლის თანახმად, ეფექტური დაცვის საშუალებად ვერ ჩაითვლებოდა. საქმეში *Grosaru v. Romania* სასამართლომ აღნიშნა, რომ მომჩივანმა, რომელიც საკანონმდებლო არჩევნებში წარმატებული კანდიდატი იყო, მოითხოვა საარჩევნო კანონმდებლობის

ინტერპრეტაციის სასამართლო გადასინჯვა, თუმცა მისი თხოვნა არ დაკმაყოფილდა. სასამართლომ დაადგინა მე-13 მუხლის დარღვევა, პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლთან ერთობლიობაში. სასამართლომ მე-13 მუხლის დარღვევა, პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლთან ერთობლიობაში, ასევე, დაადგინა საქმეში [Paunović and Milivojević v. Serbia](#), რომელიც შეეხებოდა პარლამენტარისათვის მანდატის უკანონოდ ჩამორთმევის გასაჩივრების ეფექტური შესაძლებლობის არ არსებობას (§§ 68-72).

100. შიდასახელმწიფოებრივი სისტემის არსებობა ინდივიდუალური საჩივრებისა და საარჩევნო უფლებების ეფექტურად განსახილველად, ისეთ საკითხებზე, რომელიც საარჩევნო უფლებებს შეეხება, თავისუფალი და სამართლიანი არჩევნების ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი გარანტია. ასეთი სისტემა უზრუნველყოფს ხმის მიცემისა და არჩევნებში კანდიდატად მონაწილეობის ინდივიდუალური უფლების ეფექტურად განხორციელებას, ინარჩუნებს ზოგად ნდობას სახელმწიფოს მიერ საარჩევნო პროცესის ადმინისტრირების მიმართ და წარმოადგენს სახელმწიფოს ხელთ არსებულ მნიშვნელოვან საშუალებას, პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლით გათვალისწინებული პოზიტიური მოვალეობის - დემოკრატიული არჩევნების ჩატარების - შესასრულებლად ([Uspaskich v. Lithuania](#), § 93).

101. დაცვის საშუალების არსებობის შემთხვევაში, ნებისმიერ ხარვეზთან დაკავშირებით, შესაძლებელია ევროპული სასამართლოსათვის მიმართვა, პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის საფუძველზე. ასეთი ხარვეზები, შესაძლოა, წარმოადგენდეს აღნიშნული მუხლის დარღვევას იმ შემთხვევაში, თუ ისინი ეჭვის ქვეშ აყენებს საარჩევნო პროცესის მთლიანობას. გადაწყვეტილების მიღების პროცესი დავასთან ან გასაჩივრების უფლების არ ქონასთან დაკავშირებით, როდესაც საქმე არჩევნების შედეგებს ეხება, თვითნებობის წინააღმდეგ გარკვეული მინიმალურ დაცვის მექანიზმებს უნდა ითვალისწინებდეს ([Davydov and Others v. Russia](#), § 288). კერძოდ, შესაბამის გადაწყვეტილებებს უნდა იღებდეს ის ორგანო, რომელსაც მიუკერძოებლობის მინიმალური გარანტიების უზრუნველყოფა შეუძლია. ამავდროულად, დისკრეცია, რომლითაც ეს ორგანო სარგებლობს, არ უნდა იყოს ზედმეტად ფართო: იგი საკმარისი სიზუსტით უნდა იზღუდებოდეს შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობით. და ბოლოს, პროცედურა უნდა უზრუნველყოფდეს სამართლიან, ობიექტურ და საკმარისად დასაბუთებულ გადაწყვეტილებას და ახდენდეს შესაბამისი ორგანოს მხრიდან უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების პრევენციას ([Podkolzina v. Latvia](#), § 35; [Kovach v. Ukraine](#), §§ 54-55; [Kerimova v. Azerbaijan](#), §§ 44-45; [Riza and Others v. Bulgaria](#), § 144). აღნიშნული საკითხის შეფასებისას, სასამართლო შემოიფარგლება იმის დადგენით, იყო თუ არა შიდასახელმწიფოებრივი ორგანოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება უკანონო ან აშკარად დაუსაბუთებელი (*ibid.*, § 144; [Kerimli and Alibeyli v. Azerbaijan](#), §§ 38-42; [Davydov and Others v. Russia](#), § 288).

102. გადაწყვეტილება, რომელიც არჩევნების შედეგებს აუქმებს, უნდა ადასტურებდეს, რომ ამომრჩეველთა ნების განსაზღვრა რეალურად შეუძლებელი იყო ([Kovach v. Ukraine](#)). საქმეში [Kerimova v. Azerbaijan](#) სასამართლომ დაადგინა, რომ ორი საარჩევნო მოხელის მიერ საარჩევნო პროცესში არასათანადო ჩარევამ არ

ჰქონია გავლენა არჩევნების საბოლოო შედეგზე, რომლის მიხედვითაც მომჩივნის კანდიდატურამ გაიმარჯვა. მიუხედავად ამისა, სახელმწიფო ორგანოებმა შედეგები გაუქმებულად გამოაცხადეს, შიდასახელმწიფოებრივი საარჩევნო კანონმდებლობის დარღვევით, ისე, რომ მათ არ გაუთვალისწინებიათ დარღვევის შეზღუდული გავლენა. ამ გზით, სახელმწიფო ორგანოები, რეალურად, დაეხმარნენ საარჩევნო მოხელეებს არჩევნებისათვის ხელის შეშლაში. გადაწყვეტილება უკანონოდ არღვევდა მომჩივნის საარჩევნო უფლებებს, რადგან მას ართმევდა საპარლამენტო მანდატს. იგი, ასევე, უფლებელყოფდა საარჩევნო პროცესის მთლიანობისა და ეფექტურობის მნიშვნელობას, რაც შეუთავსებელია თავისუფალი არჩევნების უფლების სულისკვეთებასთან. სასამართლოების როლი მდგომარეობს იმაში, რომ მათ არ უნდა მოახდინონ ხალხის გამოხატული ნების მოდიფიცირება. ორ საქმეში (*I.Z. v. Greece*, კომისიის გადაწყვეტილება; და *Babenko v. Ukraine* (dec.)) კონვენციის ორგანოებმა განიხილეს წარმატებული კანდიდატების საჩივრები, სადაც ისინი აცხადებდნენ, რომ საარჩევნო პროცესები იყო უსამართლო, თუმცა, არც ერთი საჩივარი არ დაკმაყოფილდა, იმის გამო, რომ არჩევნების შედეგისთვის გასაჩივრებულ ქმედებებს რაიმე რეალური ზიანი არ მოუტანია. საქმეში *Others v. Bulgaria* სავარაუდოდ დარღვევების გამო გაუქმდა საზღვარგარეთ შექმნილი 23 საარჩევნო უბნის შედეგები, რის შედეგადაც პარლამენტარებს ჩამოერთვათ მანდატები. სასამართლომ განიხილა როგორც 101 ამომრჩევლის ხმის მიცემის უფლებაში, ისე კანდიდატისა და იმ პარტიის მიერ, რომელიც ამ კანდიდატს წარმოადგენდა, არჩევნებში მონაწილეობის მიღების უფლებაში ჩარევის შემთხვევები და დაადგინა, რომ არაერთ საარჩევნო უბანზე არჩევნების შედეგების გაუქმება მხოლოდ წმინდა წყლის ფორმალურ საფუძველზე მითითებით მოხდა. ამასთან, იმ გარემოებებს, რომელსაც ეროვნული სასამართლო გადაწყვეტილების დასაბუთების მიზნით ეყრდნობოდა, შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობა არ ითვალისწინებდა საკმარისად მკაფიო და განჭვრეტადი ფორმით; არ დასტურდებოდა, რომ საარჩევნო დარღვევამ შეცვლა ამომრჩეველთა არჩევანი ან გავლენა იქონია არჩევნების შედეგებზე. ამასთან, საარჩევნო კანონმდებლობა არ ითვალისწინებდა ხელახალი არჩევნების დანიშვნის შესაძლებლობას იმ უბნებზე, სადაც ბიულეტენები ძალადაკარგულად გამოცხადდა, რაც ეწინააღმდეგებოდა ვენეციის კომისიის კარგი პრაქტიკის კოდექსს საარჩევნო საკითხებზე. აღნიშნული შესაძლებლობა არჩევნების შედეგების გაუქმების ლეგიტიმურ მიზანს - კერძოდ, საარჩევნო პროცესის ლეგიტიმურობის დაცვას, და საპარლამენტო არჩევნებში მონაწილე კანდიდატებისა და ამომრჩევლების სუბიექტურ უფლებებს ერთმანეთთან დააბალანსებდა. შედეგად, სასამართლომ დაადგინა პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევა. ამრიგად, საარჩევნო შედეგების გაუქმების გადაწყვეტილება უნდა ეფუძნებოდეს ამომრჩეველთა ნება-სურვილის დადგენის რეალურ შეუძლებლობას.

103. ამასთან, სახელმწიფოებმა უნდა უზრუნველყონ საარჩევნო დარღვევების შესახებ ინდივიდუალური პირების დასაბუთებული საჩივრების ეფექტურად განხილვა და საკმარისად დასაბუთებული გადაწყვეტილებების მიღება ეროვნულ დონეზე.

104. სასამართლომ მიუთითა ხმების დათვლის პროცესში საარჩევნო დარღვევების შესახებ დასაბუთებული საჩივრების არსებობაზე და განაცხადა, რომ შიდასახელმწიფოებრივ დონეზე ხელმისაწვდომი დაცვის საშუალება უნდა უზრუნველყოფდეს საკმარის გარანტიებს უკანონო ქმედებების წინააღმდეგ. დასაბუთებული საჩივრების ეფექტურად განხილვის უზრუნველყოფის მოვალეობის შეუსრულებლობა წარმოადგენს პირველი დამატებითი ოქმის მე-3 მუხლის დარღვევას ([Davydov and Others v. Russia](#), §§ 288 და 335). აღნიშნულ საქმეში, არც ერთმა შესაბამისმა ორგანომ - საარჩევნო კომისია, პროკურატურა, სასამართლო - არ გამოიკვლია სათანადოდ მომჩივანთა საჩივრების საფუძვლები.

105. ვენეციის კომისიის საარჩევნო საკითხებში კარგი პრაქტიკის კოდექსზე მითითებით სასამართლომ დაადგინა, რომ სახელმწიფო ორგანოებმა წარმოადგინეს ზედმეტად ფორმალისტური მიზეზები იმისათვის, რომ საარჩევნო საჩივრების მატერიალური მხარე განეხილათ. იმ ფაქტს, რომ კანდიდატების მიერ მიღებულ ხმებს შორის იყო მნიშვნელოვანი სხვაობა, არ ჰქონდა მნიშვნელობა მაშინ, როდესაც საქმე ეხებოდა დარღვევების მასშტაბის დამოუკიდებლად განხილვას, მათი არჩევნების საერთო შედეგზე გავლენის შეფასებამდე ([Namat Aliyev v. Azerbaijan](#)).

ციტირებული საქმეების ჩამონათვალი

წინამდებარე სახელმძღვანელოში ციტირებული პრეცედენტული სამართალი მოიცავს ევროპული სასამართლოს მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებსა და განჩინებებს და ადამიანის უფლებათა ევროპული კომისიის გადაწყვეტილებებს ან ანგარიშებს.

თუ სხვა რამ არ არის მითითებული, საქმის არსებითი გარემოებების შესახებ წინამდებარე დოკუმენტში მითითებული გადაწყვეტილებები სასამართლოს პალატის მიერ არის მიღებული. აბრევიატურა "(dec.)" აღნიშნავს სასამართლოს გადაწყვეტილების ციტირებას, ხოლო "[GC]" აღნიშნავს დიდი პალატის მიერ მოსმენილი საქმის ციტირებას.

პალატის ის გადაწყვეტილებები, რომელიც განახლებული სახელმძღვანელოს გამოქვეყნების დროს არ იყო საბოლოო, კონვენციის 44-ე მუხლის მნიშვნელობის ფარგლებში, ქვემოთ წარმოდგენილ სიაში აღნიშნულია ვარსკვლავით (*). კონვენციის 44-ე მუხლის მეორე პუნქტის თანახმად, "პალატის გადაწყვეტილება საბოლოო ხდება: a) როდესაც მხარეები აცხადებენ, რომ ისინი არ ითხოვენ საქმის გადაცემას დიდი პალატისათვის; ან b) პალატის გადაწყვეტილების გამოტანიდან სამი თვის შემდეგ, თუ დიდ პალატაში საქმის გადაცემის თხოვნა არ წარდგენილა; ან c) როდესაც დიდი პალატის კოლეგია უარს აცხადებს 43-ე მუხლის საფუძველზე წარდგენილი გადაცემის თხოვნის დაკმაყოფილებაზე." თუ დიდი პალატა აცხადებს თანხმობას, მიიღოს მისთვის გადაცემული საქმე, საბოლოო ხდება დიდი პალატის გადაწყვეტილება, ნაცვლად პალატის გადაწყვეტილებისა.

ელექტრონულ ვერსიაში წარმოდგენილი ჰიპერ-ბმულები HUDOC-ის მონაცემთა ბაზას უკავშირდება (<http://hudoc.echr.coe.int>), რომელიც უზრუნველყოფს წვდომას სასამართლოს (დიდი პალატის, პალატისა და კომიტეტის განჩინებები და გადაწყვეტილებები, კომუნიცირებული საქმეები, საკონსულტაციო მოსაზრებები და პრეცედენტული საქმეების საინფორმაციო ბარათები) და კომისიის (გადაწყვეტილებები და ანგარიშები) პრეცედენტულ სამართალზე, და, ასევე, მინისტრთა კომიტეტის რეზოლუციებზე.

სასამართლოს გადაწყვეტილებები გამოაქვს ინგლისურ და/ან ფრანგულ ენაზე, რომელიც სასამართლოს ორ ოფიციალურ ენას წარმოადგენს. HUDOC-ი, ასევე, შეიცავს არაერთი მნიშვნელოვანი საქმის თარგმანს, 30-ზე მეტ არა-ოფიციალურ ენაზე, და ბმულებს ასამდე პრეცედენტული სამართლის ონლაინ კრებულზე, რომლებიც მომზადებულია მესამე მხარეების მიერ.

—A—

[Adamsons v. Latvia](#), no. 3669/03, 2008 წლის 24 ივნისი

[Ahmed and Others v. the United Kingdom](#), 1998 წლის 2 სექტემბერი, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები

[Alajos Kiss v. Hungary](#), no. 38832/06, 2010 წლის 20 მაისი

[Albanese v. Italy](#), no. 77924/01, 2006 წლის 23 მარტი

[Anchugov and Gladkov v. Russia](#), nos. 11157/04 და 15162/05, 2013 წლის 4 ივლისი

[Antonenko v. Russia](#) (dec.), no. 42482/02, 2006 წლის 23 მაისი

[Asensio Serqueda v. Spain](#), no. 23151/94, კომისიის 1994 წლის 9 მაისის გადაწყვეტილება, D.R. no 77-B, გვ. 122

[Aziz v. Cyprus](#), no. 69949/01, ECHR 2004-V

—B—

[Babenko v. Ukraine](#) (dec.), no. 43476/98, 1999 წლის 4 მაისი
[Benkaddour v. France](#) (dec.), no. 51685/99, 2003 წლის 10 ნოემბერი
[Bompard v. France](#) (dec.), no. 44081/02, ECHR 2006-IV
[Boškoski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia](#) (dec.), no. 11676/04, ECHR 2004-VI
[Bowman v. the United Kingdom](#), 1998 წლის 19 თებერვალი, *გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1998-I*
[Brike v. Latvia](#) (dec.), no. 47135/99, 2000 წლის 29 ივნისი
[Brito Da Silva Guerra and Sousa Magno v. Portugal](#) (dec.), nos. 26712/06 and 26720/06, 2008 წლის 17 ივნისი

—C—

[Cernea v. Romania](#)*, no. 43609/10, 2018 წლის 27 თებერვალი
[Communist Party of Russia and Others v. Russia](#), no. 29400/05, 2012 წლის 19 ივნისი
[Cumhuriyet Halk Partisi v. Turkey](#), no. 19920/13, ECHR 2016

—D—

[Davydov and Others v. Russia](#), no. 75947/11, ECHR 2017
[Dicle and Sadak v. Turkey](#), no. 48621/07, 2015 წლის 16 ივნისი
[Dimitras and Others v. Greece](#) (dec.), nos. 59573/10 and 65211/09, 2017 წლის 4 ივლისი
[Doyle v. the United Kingdom](#) (dec.), no. 30158/06, 2007 წლის 6 თებერვალი
[Dunn and Others v. the United Kingdom](#) (dec.), nos. 566/10 and 130 others, 2014 წლის 13 მაისი
[Dupré v. France](#) (dec.), no. 77032/12, 2016 წლის 3 მაისი

—E—

[Ekoglasnost v. Bulgaria](#), no. 30386/05, 2012 წლის 6 ნოემბერი
[Etxebarria and Others v. Spain](#), nos. 35579/03 და 3 სხვა საქმე, 2009 წლის 30 ივნისი

—F—

[Federación nacionalista Canaria v. Spain](#) (dec.), no. 56618/00, ECHR 2001-VI
[Frodl v. Austria](#), no. 20201/04, 2010 წლის 8 აპრილი

—G—

[Georgian Labour Party v. Georgia](#), no. 9103/04, ECHR 2008
[Geraguyn Khorhurd Patgamavorakan Akumb v. Armenia](#) (dec.), no. 11721/04, 2009 წლის 14 აპრილი
[Gitonas and Others v. Greece](#), 1997 წლის 1 ივნისი, *Reports of Judgments and Decisions 1997-IV*
[Greens and M.T. v. the United Kingdom](#), nos. 60041/08 and 60054/08, ECHR 2010
[Grosaru v. Romania](#), no. 78039/01, ECHR 2010

—H—

[Hilbe v. Liechtenstein](#) (dec.), no. 31981/96, ECHR 1999-VI
[Hirst v. the United Kingdom \(no. 2\)](#) [GC], no. 74025/01, ECHR 2005-IX

—I—

[I.Z. v. Greece](#), no. 18997/91, კომისიის 1994 წლის 28 თებერვლის გადაწყვეტილება, D.R. no. 76-A, გვ. 65

—K—

[Kavakçı v. Turkey](#), no. 71907/01, 2007 წლის 5 აპრილი
[Kerimli and Alibeyli v. Azerbaijan](#), nos. 18475/06 and 22444/06, 2012 წლის 10 იანვარი
[Kerimova v. Azerbaijan](#), no. 20799/06, 2010 წლის 30 სექტემბერი
[Kovach v. Ukraine](#), no. 39424/02, ECHR 2008
[Krasnov and Skuratov v. Russia](#), nos. 17864/04 and 21396/04, 2007 წლის 19 ივლისი

—L—

[Labita v. Italy](#) [GC], no. 26772/95, ECHR 2000-IV
[Linkov v. the Czech Republic](#), no. 10504/03, 2006 წლის 7 დეკემბერი
[Luksch v. Germany](#), no. 35385/97, კომისიის 1997 წლის 21 მაისის გადაწყვეტილება, D.R. no 89-B, გვ. 175
[Lykourazos v. Greece](#), no. 33554/03, ECHR 2006-VIII

—M—

[M. v. the United Kingdom](#), no. 10316/83, კომისიის 1984 წლის 7 მარტის გადაწყვეტილება, D.R. 37, გვ. 129
[Malarde v. France](#) (dec.), no. 46813/99, 2000 წლის 5 სექტემბერი
[Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium](#), 1987 წლის 2 მარტი, Series A No. 113
[Matthews v. the United Kingdom](#) [GC], no. 24833/94, ECHR 1999-I
[Melnitchenko v. Ukraine](#), no. 17707/02, ECHR 2004-X
[Mihaela Mihai Neagu v. Romania](#) (dec.), no. 66345/09, 1994 წლის 6 მარტი
[Mółka v. Poland](#) (dec.), no. 56550/00, ECHR 2006-IV
[Moohan and Gillon v. the United Kingdom](#) (dec.), nos. 22962/15 და 23345/15, 2017 წლის 13 ივნისი

—N—

[Namat Aliyev v. Azerbaijan](#), no. 18705/06, 2010 წლის 8 აპრილი

—O—

[Occhetto v. Italy](#) (dec.), no. 14507/07, 2013 წლის 12 ნოემბერი
[Oran v. Turkey](#), nos. 28881/07 და 37920/07, 2014 წლის 15 აპრილი

—P—

[Paksas v. Lithuania](#) [GC], no. 34932/04, ECHR 2011
[Partei Die Friesen v. Germany](#), no. 65480/10, 2016 წლის 28 იანვარი
[Parti nationaliste basque – Organisation régionale d'Iparralde v. France](#), no. 71251/01, ECHR 2007-II
[Partija "Jaunie Demokrāti" and Partija "Mūsu Zeme" v. Latvia](#) (dec.), nos. 10547/07 და 34049/07, 2007 წლის 29 ნოემბერი
[Paschalidis, Koutmeridis and Zaharakis v. Greece](#), nos. 27863/05 და 2 სხვა საქმე, 2008 წლის 10 აპრილი
[Paunović and Milivojević v. Serbia](#), no. 41683/06, 2016 წლის 24 მაისი

[Petkov and Others v. Bulgaria](#), nos. 77568/01 და 2 სხვა საქმე, 2009 წლის 11 ივნისი
[Pierre-Bloch v. France](#), no. 24194/94, 1997 წლის 21 ოქტომბერი
[Podkolzina v. Latvia](#), no. 46726/99, ECHR 2002-II
[Polacco and Garofalo v. Italy](#), no. 23450/94, კომისიის 1997 წლის 15 სექტემბრის
გადაწყვეტილება
[Py v. France](#), no. 66289/01, ECHR 2005-I

—R—

[Refah Partisi \(the Welfare Party\) and Others v. Turkey](#) [GC], nos. 41340/98 და 3 სხვა საქმე,
ECHR 2003-II
[Riza and Others v. Bulgaria](#), nos. 48555/10 and 48377/10, 2015 წლის 13 ოქტომბერი
[Russian Conservative Party of Entrepreneurs and Others v. Russia](#), nos. 55066/00 და 55638/00,
2007 წლის 11 იანვარი

—S—

[Sadak and Others v. Turkey](#) (no. 2), nos. 25144/94 და 8 სხვა საქმე, ECHR 2002-IV
[Salleras Llinares v. Spain](#) (dec.), no. 52226/99, ECHR 2000-XI
[Scoppola v. Italy](#) (no. 3) [GC], no. 126/05, 2012 წლის 22 მაისი
[Sejdić and Finci v. Bosnia-Herzegovina](#) [GC], nos. 27996/06 და 34836/06, ECHR 2009
[Sevinger v. the Netherlands](#) (dec.), nos. 17173/07 და 17180/07, 2007 წლის 6 სექტემბერი
[Seyidzade v. Azerbaijan](#), no. 37700/05, 2009 წლის 3 დეკემბერი
[Shindler v. the United Kingdom](#), no. 19840/09, 2013 წლის 7 მაისი
[Sitaropoulos and Giakoumopoulos v. Greece](#) [GC], no. 42202/07, ECHR 2012
[Sobacı v. Turkey](#), no. 26733/02, 2007 წლის 29 ნოემბერი
[Socialist Party and Others v. Turkey](#), 1998 წლის 25 მაისი, *Reports of Judgments and Decisions*
1998-III
[Söyler v. Turkey](#), no. 29411/07, 2013 წლის 17 სექტემბერი
[Staatkundig Gereformeerde Partij v. the Netherlands](#) (dec.), no. 58369/10, 2012 წლის 10 ივლისი
[Strack and Richter v. Germany](#) (dec.), nos. 28811/12 და 50303/12, 2016 წლის 5 ივლისი
[Sukhovetsky v. Ukraine](#), no. 13716/02, ECHR 2006-VI

—T—

[Tahirov v. Azerbaijan](#), no. 31953/11, 2015 წლის 11 ივნისი
[Tănase v. Moldova](#) [GC], no. 7/08, ECHR 2010
[Timke v. Germany](#), no. 27311/95, კომისიის 1995 წლის 11 სექტემბრის გადაწყვეტილება
[TV Vest AS and Rogaland Pensjonistparti v. Norway](#), no. 21132/05, ECHR 2008

—U—

[United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey](#), 1998 წლის 30 იანვარი,
გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების ანგარიშები 1998-I
[Uspaskich v. Lithuania](#), no. 14737/08, 2016 წლის 20 დეკემბერი

—V—

[Vito Sante Santoro v. Italy](#), no. 36681/97, ECHR 2004-VI
[Vitrenko and Others v. Ukraine](#), no. 23510/02, 2008 წლის 16 დეკემბერი

—X—

[X. v. Germany](#), no. 2728/66, კომისიის 1967 წლის 6 ოქტომბრის გადაწყვეტილება, Collection 25, გვ. 38-41

[X. v. the United Kingdom](#), no. 7140/75, კომისიის 1976 წლის 6 ოქტომბრის გადაწყვეტილება, D.R. 7, გვ. 95

[X. v. the United Kingdom](#), no. 7566/76, კომისიის 1976 წლის 11 დეკემბრის გადაწყვეტილება, D.R. 9, გვ. 121

[X. v. the United Kingdom](#), no. 7730/76, კომისიის 1979 წლის 28 თებერვლის გადაწყვეტილება, D.R. 15, გვ. 137

[X. v. the United Kingdom](#), no. 8873/80, კომისიის 1982 წლის 13 მაისის გადაწყვეტილება, D.R. 28, გვ. 99

[X. and Others v. Belgium](#), no. 6837/74, კომისიის 1975 წლის 2 ოქტომბრის გადაწყვეტილება, D.R. 3, გვ. 137

[Xuereb v. Malta](#), no. 52492/99, 2000 წლის 15 ივნისი

—Y—

[Yumak and Sadak v. Turkey](#) [GC], no. 10226/03, ECHR 2008

—Z—

[Ždanoka v. Latvia](#) [GC], no. 58278/00, ECHR 2006-IV

[Zornić v. Bosnia-Herzegovina](#), no. 3681/06, 2014 წლის 15 ივლისი